

Formandens beretning 2020

v/ Henning Rasmussen.

Ved indgangen til det nu netop afsluttede år, havde vi en forventning om et stille og roligt år, dvs. fortsætte vores arbejde med at gennemgå vores mange registreringer, sortere i dem og i det hele taget få helt styr på, at disse mange registreringer fuldstændigt svarede til de faktiske forhold, læs: var hvor de skulle være, og dermed lette at finde.

Det er et langsommeligt, nødvendigt arbejde, der blev startet ret kort tid efter indflytningen her i Gjerlev. Det skrider da også fremad.

Samtidig med at dette står på, skal vi jo også forsøge at hjælpe vores "kunder" de fysisk besøgende på arkivet, som vi er glade for besøger os, og også de mange henvendelser på mail, som vi forsøger at behandle, så godt vi nu kan.

Vi havde også planer om at markere, at i 2020, nærmere bestemt 19. maj, var det 50 år siden arkivet blev grundlagt, og fra starten af året var vi da også så småt i gang med forberedelserne.

Den første del af denne plan var, der skulle udgives et jubilæumsskrift, som skulle udsendes til alle medlemmer i god tid inden, og bestod i indsamling af materiale til at fylde i sådan et blad. Desuden havde vi også en plan om, at der skulle holdes et arrangement på selve dagen i den anledning, og vi var også godt i gang med det hele, men, men. Man kan vist roligt sige der kom noget på tværs, som fuldstændigt ændrede det hele.

Danmark blev ramt af Coronavirus, med alt hvad det kom til at indebære, som betød nedlukning af store dele af det danske samfund og store begrænsninger i den måde vi kunne mødes og leve på, som var helt forskellig fra hvordan det havde været tidligere.

Det betød også, at vi ret hurtigt følte, det var nødvendigt at lukke arkivet, i første omgang mere af forsigtighedshensyn, det skete d. 12. marts, men ganske kort efter kom så alle rådene, henstillingerne og direkte påbud, som alle blev ramt af, og som gjorde det helt umuligt at mødes på vanlig vis på arkivet.

Det betød da også, at vi opgav enhver tanke om at udgive et blad inden jubilæumsdatoen, samt at holde noget på selve dagen, ærgerligt for os, synes vi, men i den store sammenhæng, må det vel siges at være et lille offer at bringe.

Da vi derfor valgte **ikke** at fejre jubilæet med receptioner eller lignende, er det eneste synlige bevis på denne milepæl i arkivets historie, dette blad, som du nu sidder med i hånden.

Det har dog fået en andet udseende end det plejer og er også udvidet en del, - lidt forskel skulle der dog trods alt være!

Det viste sig der kom til at gå lang tid, inden vi fandt det forsvarligt / fik lov til at åbne arkivet igen. Det skete først fra d. 04/06-2020.

Endelig kunne vi komme i gang igen, de første uger gik med at samle op på de mange henvendelser, der havde hobet sig op, men som vi ikke havde været i stand til at svare på, fordi det krævede vi havde adgang til arkivet.

Forholdet var nemlig dette, at kommunen som en sikkerhed havde forbudt adgang til alle kommunens borgerhuse, derfor også huset vi har adresse på.

Vi kom dog igennem det, og har nu en (næsten) almindelig hverdag, dog med skyldig hensyntagen til de skærpede regler om håndhygiejne, spritte af, holde afstand osv. Det er trods alt til at have med at gøre, og vi tror da også, det vil fortsætte på denne måde meget lang tid endnu.

Coronaen forsvinder jo ikke bare lige fra dag til dag. Vi håber selvfølgelig, det ikke bliver nødvendigt at lukke helt ned igen, som i marts, hverken på arkivet eller i andre dele af samfundet.

Vi glæder os også over, at der nu igen bliver afholdt kurser i Arkibas mm. og har derfor tilmeldt nogle af de frivillige til nogle af de kurser, der ser ud til at blive afholdt i løbet af efteråret, flere har allerede været på kursus, og flere følger.

Til slut en stor tak til bestyrelsen og de frivillige, der igen har ydet en stor indsats i årets løb, for at få det hele til at køre. Som nævnt et noget anderledes år, end vi troede da året startede.

Også en tak til jer medlemmer, for at støtte op om arkivet med jeres medlemskab. Vi vil gerne have endnu flere, så I må gerne gøre reklame for arkivet, så endnu flere melder sig ind i:

Nørhald Egns-Arkiv

1970 - Nørhald Egns-Arkiv - 2020

50 års Jubilæum

Kilde: Arkivmateriale - af Henning Rasmussen

Et mindeværdigt årstal, der fortjener at blive nævnt af flere årsager. Først og fremmest er det 100 år siden genforeningen i Sønderjylland. Man kan også nævne det i dette år er 80 år siden Danmark blev besat under anden verdenskrig og ikke mindst nu er 75 år siden befrielsen. Der kan sikkert nævnes mange andre datoer, men her skal vi nøjes med at fremhæve en mindeværdig dato, som vi synes fortjener det: 19. maj 1970, havde en kreds af historisk interesserede borgere, med Lærer Peter Østergård, Mellerup i spidsen, indkaldt til møde på Øster Tørslev Kro, 15 deltog i mødet, med henblik på at stifte: Nørhald Egns-Historiske Selskab, som var det, der skulle sikre den folkelige opbakning og interesse bag arkivet.

Det er med andre ord 50 år siden, og vi synes det fortjener et par ord med på vejen. Allerede i 1971 blev det dog nævnt som Nørhald Egns-Arkiv, som er det navn der mest har været brugt lige siden. Det har nok været en "svær" fødsel, som det ofte er når noget skal startes op helt fra bunden. Der skal udarbejdes vedtægter, findes et egnet lokale til formålet og ikke mindst, hvordan med økonomien? Efter flere møder med kommunen, fik man dog stillet et lokale til rådighed, og til det første år, fik man en bevilling på kr. 2000, - men allerede i 1971 blev støtten hævet til kr. 5000, - som dog ikke kunne udbetales på en gang, men kvartalsvis med kr. 1250, - Det var også først i december 1971 man begyndte at flytte arkivalier ind i lokalet i det daværende kommunekontor i Tvede, og begyndte at registrere og det gav også mulighed for at have faste åbningstider.

I 1975 blev arkivet tildelt et kælderlokale under den oprindelige lærerinde-lejlighed. Flytningen hertil begyndte 12. april, og var tilendebragt 15. april, - godt gået! Man havde nu egen indgang gennem den udvendige indgang til kælderen, trappen var dog ikke særlig pensionistvenlig!

I sommeren 1986 flyttede arkivet ind i et nyt kælderlokale under den nye tilbygning på administrationsbygningen i Tvede, en flytning der blev klaret løbende og ikke fik indvirkning på åbningsdagene. Det var også først i 1986, der blev taget skridt til at Nørhald Egns-Historiske Selskab som en forening, der skulle tegne arkivet.

Der blev derfor indkaldt til generalforsamling 21. oktober 1986, hvor foreningens nye vedtægter, som i virkeligheden var en ájourføring af de gamle vedtægter fra 1970. Det vedtoges bla. at opkræve kontingent (20,-)

På det efterfølgende bestyrelsesmøde konstituerede bestyrelsen sig med Peter Østergaard som formand.

Peter Østergård tegnede i mange år arkivet, han var meget aktiv, holdt mange foredrag, arrangerede mange udstillinger, og var i det hele taget en stor ildsjæl.

I et notat fra 1986 nævnes, at "i årene 1971–1985 forestod eller medvirkede arkivet ved i alt 227 møder med tilsammen 12000 deltagere" Jo, der var høj aktivitet.

Ingen tvivl om, at selv om der har været mange ind over i årenes løb, er det i høj grad hans fortjeneste vi i dag har et velfungerende arkiv. Han blev i november 2001 udnævnt til æresmedlem.

Peter Østergård, der havde været formand siden starten, blev i nov. 2000 afløst på denne post af Børge Mandrup, men fortsatte dog som arkivleder indtil november 2003, hvor formanden - Børge Mandrup også blev arkivleder.

2004 blev Finn Maul Jensen formand og arkivleder. I nov. 2011 overtog den nuværende formand statetten, da Finn Maul Jensen ikke ønskede genvalg.

Arkivet havde fra 1988 og i årene herefter op til 200 medlemmer. (1995, 210 medlemmer, 1996, 230 medlemmer og i sept. 2005 var tallet steget til 249 medlemmer)

Det var også her man begyndte at tale om at udsende et årsskrift, og i begyndelsen af halvfemserne kom der så et egentlig årsskrift, som vi kender det i dag. Det blev dog først udsendt efter, at generalforsamlingen var afholdt. Et særligt jubilæumsskrift blev også udsendt i slutningen af 1995.

Det skal også nævnes, at der var mange besøgende på arkivet hvert år. I et referat fra nov. 1993 nævnes, at der havde været "ca. 850 besøgende i alle aldre fra 5 år til 89 år" Det er tal som vi ikke kan hamle op med i vore dage, hvor en meget stor del af kontakten til brugerne foregår digitalt via mail, hjemmeside og facebook.

Kontingentet blev i nov. 1993 hævet til 25,-. I nov. 2001 blev det hævet til 40,- og 60,- for ægtepar. Igen nov. 2005 hævet til 60,- og 80,- for husstand. Igen nov. 2007 hævet til 80,- og 100,- for ægtepar. Hævet endnu engang i nov. 2011 til nu: 100,- og 125,- for par. Blev forhøjet igen nov. 2013 til 150,- og 200,- for par.

Arkivet var medlem i SLA fra 1971, men meldte sig ud igen i 1991. I år 2000 blev arkivet igen meldt ind i SLA og samtidig blev også registreringsprogrammet ARKIBAS indkøbt. Velux Fonden støttede dette med 25.000,- kr. Det er senere blevet opgraderet flere gange, og sidst til det nuværende Arkibas 5, der er et online program.

Det var også i år 2000, at vedtægterne fik en overhaling, og der skal nu konstitueres med formand, næstformand, kasserer og sekretær. Ændres igen 2005 pga. udvidelse af bestyrelsen til 9, og igen i 2007. Igen i 2011 en lille ændring af vedtægterne. En mindre ændring igen nov. 2012 og igen en lille ændring nov. 2017.

I løbet af 2007 var det på tale at flytte hele arkivet til Øster Tørslev, fordi Nørhald Kommunes administrationsbygning i Tvede var blevet solgt. Som bekendt blev det aldrig til noget. I stedet fik arkivet stillet 239 m² til rådighed i bygningen, der førhen rummede teknisk forvaltning. Indflytning i løbet af 2009.

I løbet af 2002 fik arkivet sin egen hjemmeside, men først i 2004 fik arkivet internetforbindelse.

Her og på de næste sider ses det oprindelige referat fra stiftelsen, samt de allerførste vedtægter og billede af daglig leder Thorvald Thomsen og Peter Østergård samt Nørhald Kommunes daværende borgmester J. Kr. Kristensen.

Den daglige leder af arkivet, Thorvald Thomsen, Vinstrup, ses til venstre på billedet, derefter lærer P. Østergård, og til højre borgmester Jens Kr. Kristensen. De ser bl.a. på en gammel skoletaske og en tavle.

19. - maj - 1970

På et møde på Øster Tønslø Kro den
19. maj 1970 stiftedes:

- Nørhald Egns-historiske Selskab -.

Initiativtagerne til mødet var:

Thorvald Thomassen, Vinstrup pr. Haanaal

Albert Kjærgård, Hald

Hans Quokrup, Tude

Chr. Winther, Allak

Peter Østergård, Møllerup

På mødet, hvortil der var 15 fremmødte,
orienterede Peter Østergård om lokal-
historisk forenings-arbejde og viste en
serie lysbilleder som eksempler på af-
fotografering af gamle fotografier og
kort - og fremlagde endvidere et ud-
kast til vedtægter for det nystiftede
selskab. Med få ændringer vedtoges
udkastet.

Her efter valgte forretningsudvalget
der kom til at bestå af:

Thorvald Thomassen, Vinstrup

Peter Østergård, Møllerup

Hans Quokrup, Tude

Chr. Winther, Allak

Minna Sloth, Dølbyøster

Herunder ses invitationen til det første møde, som blev holdt på Øster Tørslev Kro den 19. maj 1970.

Det var indrykket en annonce i avisen for at fange folks opmærksomhed og de som havde interesse for sagen.

I dag kan vi jo glæde os over, at interessen bliver større og større.

NØRHALD EGNS-HISTORISKE SELSKAB

stiftedes på et møde på Ø. Tørslev kro
d. 19. maj 1970

Nørhald egns-historiske selskab,

der arbejder for oprettelse af et egns-historisk arkiv, søger kontakt med alle, der har interesse for lokalhistorie.

Arkivet vil være taknemlig for henvendelser ang. gamle fotos, protokoller, skrifter o. lign., der kan indgaa i samlingen og fortælle om livet i sognene i Nørhald kommune.

P. s. v.:

Th. Thomassen,
Vinstrup, tlf. Dalbyover 73

Hans Qvotrup,
Tvede, tlf. 44 11 30

Fru Minna Sloth,
~~Cerlev~~
DALBYOVER

Chr. Winther,
Albæk, tlf. 44 11 62

Peter Østergaard,
Mellerup, tlf. 44 13 50

Initiativtagerne til mødet var:
Thorvald Thomassen, Vinstrup
Albert Kjærgård, Hald
Hans Qvotrup, Tvede
Chr. Winther, Albæk
Peter Østergård, Mellerup

Herunder ses vedtægterne for Nørhald Egns-Historiske Selskab, som var arkivets første navn.

Vedtægterne blev vedtaget på den stiftende generalforsamling den 19. maj 1970 hvortil der var fremmødt 15 personer.

V E D T Æ G T
for

foreningen: NØRHALD EGNS-HISTORISKE SELSKAB

- 1.- Foreningens navn.: Nørhald Egns-historiske Selskab.
- 2.- Formål : A.- at arbejde for at indsamle lokalhistorisk materiale.
B.- at arbejde for oprettelse af et offentligt tilgængeligt egns-arkiv
C.- at virke for udbredelse af interessen for egnens historie - bl.a. gennem udstillinger, ekskursioner, foredrag m.m.
- 3.- Medlemmer.: Alle interesserede kan optages som medlemmer.
- 4.- Bestyrelsen eller forretnings-udvalget:
består af 5 medlemmer, hvoraf 4 vælges af generalforsamlingen for 2 år ad gangen, et medlem udpeges af kommunalbestyrelsens kulturudvalg blandt egne medlemmer. Bestyrelsen konstituerer sig selv.
- 5.- Generalforsamling - holdes en gang årligt.
- 6.- Foreningen tilsluttes: Landsforeningen af lokalhistoriske foreninger.
- 7.- Foreningen kan evt. opløses, hvis Kommunen opretter et kommunalt egns-arkiv under Kommunens administration og drift - eller hvis foreningen på ~~en~~ anden måde bliver overflødig.

Vedtaget på stiftende generalforsamling
d. 19.maj 1970 på Ø.Tørslev kro.

sign: Thorvald Thomassen , Peter "stergård
Hans Qvotrup, Tvede, Chr. Winther, Albæk
Minna Sloth, Dalbyover.

Hele kommunens familiealbum i Nørhald åbnet

Egnsarkivet i Nørhald kommune skal bidrage til at bevare og formidle slægtsarven, for det vil være skæbnsvangert, hvis den går tabt, sagde lærer P. Østergård, Mellerup, ved åbningen af Nørhald Egns-arkiv. I en festlig reception deltog ca. 65.

— Praktiske erfaringer, livsviddom og kulturværdier er tidligere gået i arv fra slægt til slægt ved at forældrene har fortalt børnene, men i dag er der hverken tid eller kræfter til det, sagde P. Østergård.

— Vi håber, at mange vil søge oplysning om slægtens og hjemstavns historie, og at ar-

ket vil få held til at indsamle og forvalte kildematerialet, sagde Peter Østergård.

Borgmester Jens Kr. Kristensen sagde, at der er interesse i hele kommunen for arkivet. Hvis de nuværende lokaler bliver for små, finder vi nok nye, sagde han.

Fru Olga Bach, Ø. Tørslev, takkede på omsorgsudvalgets vegne for de udstillinger, arkivet allerede har lavet.

Pastor C.A. Hansen, Tvede, udtrykte tilfredshed med, at borgere har taget den vigtige opgave op.

Martha von Spreckelsen, Randers, var glad for initiati-

vet, og overbragte en hilsen fra det byhistoriske arkiv i Randers.

Skoleinspektør Jens Hald, Ø. Tørslev, takkede for de udstillinger, der har været på skolen.

— Jeg er sikker på, at der i mange hjem ligger gamle billeder, som er af interesse for arkivet til fotografering, sagde den 88-årige Albert Kærgård.

Formanden for kulturudvalget, Marius Laursen lovede, at kommunalbestyrelsen fortsat vil støtte arkivet.

Introduktionsudstillingen er møllerne i Nørhald.

Efter to års intensivt arbejde og mange tanker om, hvordan man skulle gribe sagen an, så lykkedes det endelig. Åbningen blev markeret ved en reception og i åbningstalen sagde Peter Østergård bla.:

“Vi har alle grund til at glædes over, at Nørhald Egns-Arkiv nu er en realitet. Nu kan kræfterne samles i et fællesskab om et fælles arkiv - hele kommunens familiealbum - åbent for enhver, der søger oplysning om slægtens og hjemstavns historie. Peter Østergård takkede alle, som havde vist interesse og forståelse for sagen, og specielt kulturudvalget og kommunalbestyrelsen for den velvilje og imødekommenhed, man havde mødt. Endvidere udtrykte han håbet om, at arkivet ville blive brugt og at man kunne leve op til de forventninger, der stilles til et arkiv; nemlig at indsamle og forvalte det kildemateriale, der kan kaste lys over egnens historie.

Herefter var der flere af de 75 receptionsgæster, som havde ordet, bla. fru von Spreckelsen fra Randers Byarkiv og borgmester Jens Kr. Kristensen, Råby.

Nørhald Egns-Arkiv 12½ år.

19. maj 1970 - 19. november 1982

To bærende søjler og aktive ildsjæle, her fotograferet foran den halve æresport ved Nørhald Kommunes hoveddør i Tvede.

Thorvald Thomassen og Peter Østergård.

Den 19. november 1982 kunne Nørhald Egns-Arkiv fejre sit 12½ års jubilæum. Kobberbryllup kan man vel kalde det. Og det blev fejret med den obligatoriske halve æresport, flag og blomster og anden opmærksomhed.

Om der var yderligere festivitas i dagens anledning vides ikke. Man har desværre ikke gemt noget til senere dokumentation, men billedet fortæller tydeligvis at dagen blev markeret.

Måske endda tidligere på året, hvis man ser de to herrers sommerlige påklædning og blomsterne ved trappen.

Hvem var Peter Østergård egentlig?

Arkivmateriale - af Bente Svane Kristensen, Mariager Avis 1988.

Peter Østergård stammer fra Ålbæk i Vendsyssel. Her var hans far enelærer i landsbyskolen og Peter var nr. 3 af en søskendeflok på 4. Interessen for det historiske stammer helt tilbage fra barndommen, dels fordi egnen, hvor Peter voksede op var historisk, men ikke mindst fordi hans far var god til at fortælle og selv meget historisk interesseret.

I skolen blev Peter Østergård undervist af sin far og med et skælmsk blink i øjet kan han erindre, at han sommetider fik de lussinger, de andre skulle have haft, for det skulle jo ikke være en fordel, at være lærerens søn. Til gengæld skete det, at kammeraterne fik ondt af ham, og det var jo ikke så ringe.

Efter Peters konfirmation døde hans far, men han havde da formået at så og gøde Peters sind og tanker, så interessen for det historiske fortsatte. Peter giver helt klart udtryk for, at den glæde han nu kan give andre ved at fortælle om fortidsminder, er en arv fra hjemmet og ikke mindst fra hans far.

Efter faderens død flyttede familien til et andet sted på egnen. Og efter endt realeksamen i Dybvad, arbejdede Peter Østergård under krigen ved landbruget. Der var spændende historier omkring ham og Peter fik kontakt med Støvring højskole, som gav mange og rige oplevelser.

Lige efter krigen skulle der ske noget andet og lysten til at arbejde i Norge blev vakt. Her blev det i Gudbrandsdalen på sæteren, hvor Peter malkede køer og lavede andet landbrugsarbejde. Fra Norge gik turen til Sverige, hvor der var skovarbejde at få. Det var en tid med dejlige oplevelser.

Hjemme igen fik Peter Østergård nu arbejde inden for børneforsorgen, nærmere betegnet på skolehjemmet Spangger i nærheden af Køge, og der var han ansat i syv år, og samtidig læste han på socialpædagogisk seminarium. Disse år gav en masse rige erfaringer med gode lærere på skolehjemmet. Det var mennesker, der ikke blot havde taget deres eksamen, men også havde prøvet noget selv. De havde bla. erfaringer fra praktisk arbejde.

Efter syv lærerige år og uddannelse som socialpædagog, gik turen til Randers, hvor Peter Østergård blev lærer på eksternatskolen i Hornbæk. Her gik en periode på syv år, inden for åndssvageforsorgen, og samtidig tog Peter igen fat i studierne og læste til skolelærer på aften-seminarium.

Efter disse syv år og med en uddannelse som folkeskolelærer, kom Peter Østergård i 1962 til Mellerup skole, som enelærer. "Det var ligesom at komme hjem" siger Peter. Egnen her er skøn og fuld af historie og ringen var sluttet ved, at Peter Østergård nu havde nået samme status som sin far.

I efteråret 1965 blev Mellerup skole nedlagt og Peter Østergård blev flyttet til Korshøjskolen i Harridslev, der nu blev centralskole, idet syv skoler flyttede sammen her. De første to år fortsatte lærerne med egne bysbørn, men derefter kom der flere nye unge lærere til skolen. Peter havde også nogle timer med børn i specialklasse, som han jo havde stor forudsætning for at kunne hjælpe, med den ballast han havde fra andre arbejdspladser og oplevelser i livet. Det faglige kan man læse sig til, men det menneskelige og den psykologiske forståelse for mennesker, kan bedst læres i "livets skole".

Som lærer var Peter Østergård af "den gamle skole". Han kunne godt lide disciplin og det var hans erfaring, at børnene holdt af regler og retninger. Det blev sværere at holde disse normer fast med den nye samfundsstruktur, som tog sin begyndelse i 60'erne. Man skulle ikke mere være så konsekvent og disciplinen var ikke i højsædet som engang. Dog forandrede det ikke Peter Østergårds indstilling og der er ingen tvivl om, at hans historiske interesse og medfødte forståelse for problemerne, har været en berigelse for de skolebørn, han har undervist.

Peter Østergårds historiske interesser bredte sig som ringe i vandet. Det var ikke kun børnene, men også de voksne, han kunne få lydhørhed hos med sine historier om egnen. Man skulle have et historisk arkiv i Nørhald og efter kommunesammenlægningen i 1970, begyndte man i maj måned samme år på et loftsværelse på kommunkontoret. Egnsarkivet blev stiftet på et møde den 19. maj 1970 hvor den første bestyrelse var:

Thorvald Thomassen fra Vinstrup og Albert Kjærgård fra Hald,
Hans Qvortrup fra Tvede og Chr. Winther fra Albæk samt
Peter Østergård fra Mellerup.

Der blev senere mulighed for at flytte Egnarkivet fra loft til kælder og i 1985 blev der bygget en fløj til kommunekontoret, hvor nu (i '88) Egnarkivet har hjemme. Her er så gode lokaler, så skoleungdommen sidder her og arbejder, når der er behov for oplysninger "fra de gamle bøger". Interessen for det lokalhistoriske stiger og det lover godt for fremtiden.

Thorvald Thomassen kommer stadig på arkivet, men i dag er bestyrelsen i arkivet en anden. Peter Østergård er formand og de øvrige medlemmer er: Jens Hoe fra Mellerup, Kr. Brandt fra Ilshøj, H. Henriksen fra Dalbyover, Gudrun Pedersen fra Albæk, Viggo Andersen fra Gjerlev og Aage Lanng fra Enslev. Der er ca. 200 medlemmer og det er klart, at man gerne vil have flere med.

Peter Østergård er et stort aktiv for Egnarkivet i Nørhald, hvor han lægger sin tid og sjæl i arbejdet. Han ved, hvor han skal finde de gamle slægters historie frem og man føler, at han elsker sit arbejde. I januar 1986 gik Peter Østergård på pension og der er nu åbent hver torsdag hele dagen på Egnarkivet. Peter er altid venlig og imødekommende og gør sit yderste for at hjælpe de besøgende. Hans måde at forklare på skaber yderligere interesse hos folk.

Ingen er uundværlig, siger man, men i dette tilfælde må vi vist indrømme, at Peter er uundværlig for Nørhald Egnarkiv. Alt er i skøn og nydelig orden her med bøger på hylder, billeder på vægge og genstande udstillet. En hyggelig og rar atmosfære.

Arkivet vokser stadig og selvom skolegerningen er lagt "på hylden", kommer der nu bud fra skolebørnene, som beder Peter Østergård om, at komme og holde foredrag om deres hjemegn. Her kan han se den røde tråd i livet, når han igen står i skolen overfor børnene. Peter holder også foredrag på alderdomshjem og overalt hvor man kommer, bliver han mødt med stor interesse.

Peter Østergård har altid haft stor fædrelandskærlighed. I hans hjem sang man mange flag- og fædrelandssange og den interesse førte til, at Peter kom med i Danmarkssamfundet i 1956. I dag er han næstformand for afdelingen i Randers.

Allerede i drengeårene blev Peter Østergård F.D.F.'er og han er stadig medlem af forbundet. Den bedste tur foregik i 1960 på cykel fra Hornbæk til Dannevirke!

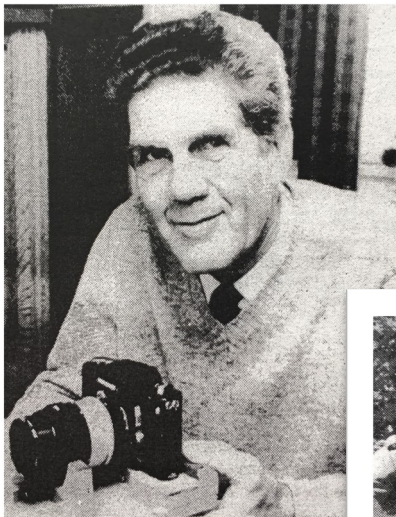
Her var det igen det historiske på turen, der var overskyggende for de 9-10 væbnere, som tog afsted.

I år var Peter Østergård til 40-års jubilæum i Hornbæk Kredsen og her var han den eneste, som endnu havde den gamle grå forbundsdragt.

Peter kan også skrive og tegne "lige i øjet". Han har været med til at give Nørhald Kommune sit nye slogan med sin eminente streg.

Peter Østergård har altid villet vide så meget som muligt om alting, men aldrig haft ønske om at blive ekspert på et område. Når vi samler de mange brikker sammen, der giver det færdige billede af Peter Østergård, må vi nok sige, at sådan har livet også indtil dato formet sig for ham.

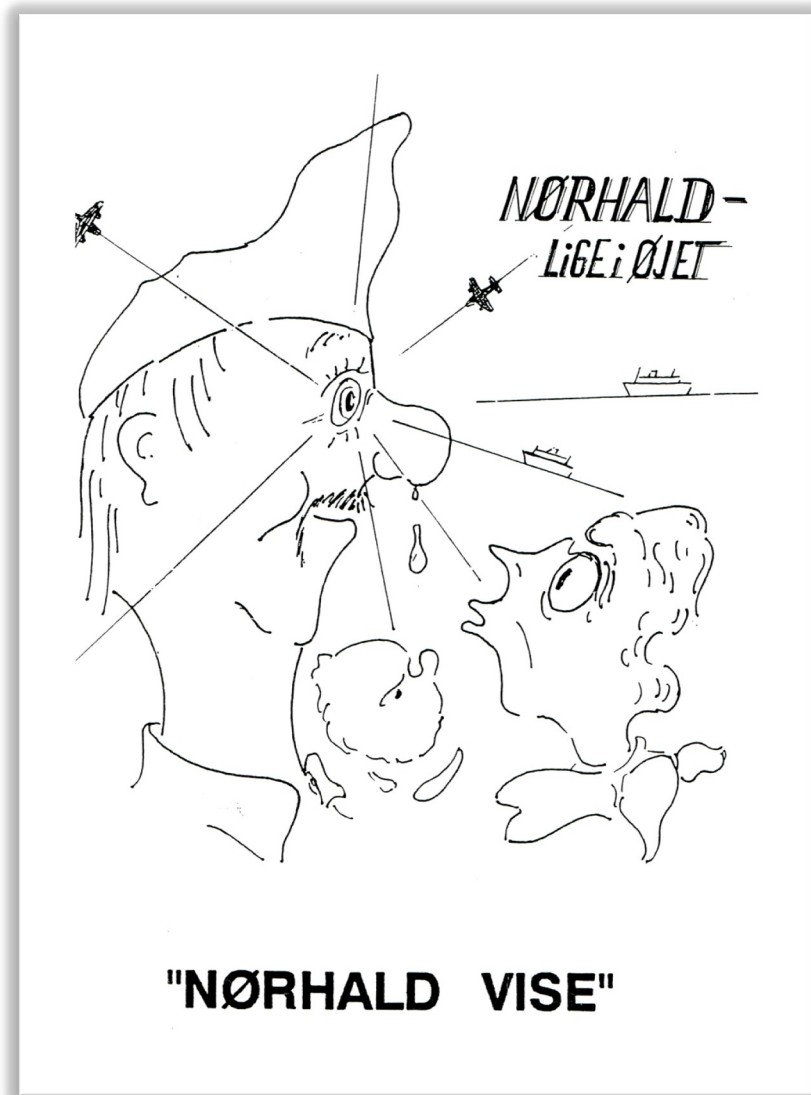
Hjemme i Mellerup er der nu kun ham og hans kone som nyder deres otium sammen. Datteren er i København og uddanner sig til journalist. For Peter Østergård flyver tiden afsted. Han mangler tit et par ekstra dage i ugen og skælmsk siger han: "Min kones fornemmeste opgave er at holde liv i mig", og det må vi nok give ham ret i.

◀ *Peter Østergård med sit kamera.*

▼ *Peter Ø. på cykel- og telttur med sine unge væbnere.*

Peter Østergårds tegning til visen, der skulle fortælle om det smukke landskab i Nørhald. Han mente at Nørhalds placering på landkortet var 'lige i øjet' og Djursland var oplagt til at fremstå som en herlig dryptud. PØ (i daglig tale) havde helt særlige evner udi tegnekunstens finurligheder og tegningerne var altid med et glimt i øjet og fremkaldte smil på læben af betragteren.

"NØRHALD VISE"

Mel.: Pigerne fra Småland

Hvis du bli'r spurgt: "Hvor er den bedste plet på moder jord?"
Du svarer straks: "I Jylland, lidt mod øst-og lidt mod nord,
hvor luften den er frisk og ren, og vi har gode kår!
Så kender alle navnet på kommunen, hvor du står.

Det er NØRHALD - LI' I ØJET! Her er by, og her er land.
Her bølger bakker højt og lavt ud mod det åbne vand.
Her har slægter gennem tiden efterladt sig klare spor,
og nye flytter til og sætter rod i NØRHALDs jord.

Dit landskab veksler mellem hede, skov og mark og eng,
imellem dyrked' marker og naturens blomsterseng.
En bæk, en å for lang tid siden fandt mod Kattegat.
Som værn mod havets masser diger blev på kysten sat.

Det er NØRHALD - LI' I ØJET! Her er by, og her er land.
Her bølger bakker højt og lavt ud mod det åbne vand.
Her har slægter gennem tiden efterladt sig klare spor,
og nye flytter til og sætter rod i NØRHALDs jord.

De ældste tegn på folkeliv vi ser den dag i dag,
de gamle kæmpehøje ligger spredt på bakkedrag.
Og stolte gamle gårde, som vi endnu værner om,
har nye huse tæt på. Vækst til hver en landsby kom.

Det er NØRHALD - LI' I ØJET! Her er by, og her er land.
Her bølger bakker højt og lavt ud mod det åbne vand.
Her har slægter gennem tiden efterladt sig klare spor,
og nye flytter til og sætter rod i NØRHALDs jord.

Din ungdom rejser bort, når skoletiden er forbi.
At båndene er lidt for snævre hos dig, føler de.
Når vingerne kan bære, genser du en del af dem.
De slår sig ned i NØRHALD, de igen er kommet hjem.

Det er NØRHALD - LI' I ØJET! Her er by, og her er land.
Her bølger bakker højt og lavt ud mod det åbne vand.
Her har slægter gennem tiden efterladt sig klare spor,
og nye flytter til og sætter rod i NØRHALDs jord.

Inger Møller-Larsen

I forbindelse med en konkurrence, om at forfatte en Nørhald vise, blev opgaven sendt 'i udbud'. Flere amatør-tekstforfattere indsendte forslag til Peter Østergård på arkivet. Vinderen blev Inger Møller-Larsen fra Mejlbjby.

Genforeningen 1920 - 2020

Genforeningen med Sønderjylland kan fejre 100 års jubilæum i år. Spredt ud over hele landet står der et utal af genforeningssten - lige fra store, dyre monumenter til beskedne granitsten med en enkel indhugget tekst, som vidner om den lykkelige begivenhed i Danmarks historie.

I Nørhald findes der 6 Genforeningssten, nemlig i:

Linde - Tvede - Lindbjerg - Kærby - Gjerlev - Mellerup.

Linde samledes beboerne i skolen og besluttede at sætte en sten foran kirken, hvor der også blev lavet et anlæg med flagstang. Den 4. oktober 1920 holdt man indvielsesfest med gudstjeneste i kirken, og bagefter samledes man om stenen. Flaget gled til tops, mens 5 unge piger i nationaldragt sang: "Vaj højt vaj frit vort flag." Lærer Andersen afslørede stenen og fremhævede i sin tale betydningen af at rejse synlige mindesmærker. På stenen læses verslinien:

"Kongernes konge - ene du kan skærme vort elskede Fædreland."

Tvede tog malermester Hoffmann, sognefoged Chr. Thomsen og Hans Qvortrup initiativ til indsamling af bidrag til et genforeningsminde. Hofjægermester Folsach skænkede stenen, hvis indskrift udtrykker håbets opfyldelse:

"Brudt og delt kan atter vorde helt."

Lindbjerg anes den samme tanke bag indskriften på Genforeningsstenen, hvor bla. gdr. Kr. Ladekarl og slagter Edvard Sørensen samt murer Anders Jespersen var initiativtagere. Stenen rejstes på gadejorden ved skolen, hvor Pastor Jeppe Jensen og lærer Jørgen Mortensen talte ved afsløringen den 30. oktober 1920. Foruden årstallene 1864-1920 er der på den 2 meter høje røde granitsten indhugget:

"Hvad fjender fordem delte, nu venner delvis helte".

Det ene ord - delvis - skyldtes murer Jespersen, der mente, at vi burde have fået Sønderjylland helt til Dannevirke.

◀ **Lindgårdsvej 36, Linde**

▼ **Gammeljord 1, Tvede**

1864 - 1920

1920 - 2020

◀ **Lindbjergvej 93, Lindbjerg**

I Kærby skænkede møller Chr. Krogh en nåleformet sten, der havde ligget over en stenkiste ved mølledammen. Komitéen, der bestod af sognefoged Jens Weirum, gdr. Winther Drachmann, lærer Wammen og flere andre, valgte en plads på gadejorden tæt på vejen i byens midte, hvor stenhugger Johan Nielsen, Randers lavede mindesmærkets opstilling af en underligger med den store sten fra Kærby mølle samt 2 mindre sidesten. Indskriften er:

“1864. Flyttet er Nordens Grænsepæl. 1920.”

Forfattet af lærer Wammen, der anså den sønderjyske sag som fælles Nordisk.

I Gjerlev gik der 11 år, før man bestemte sig til at sætte et minde for Genforeningen. Pladsen foran Axeltorv blev anlagt med et stort rosenbed og en tre-armet lysmast som blev smukt indhegnet med sten og jernkæde. Gdr. A.P.Kok havde en stor smuk sten, som han ville give til pladsens forskønnelse, - og med læge Køhn som formand valgte bestyrelsen at anvende stenen som Genforeningssten. Indskriften blev: **“End er der en Gud foroven, der råder for Danmarks sag.”** Pladsen blev indviet sidst på året 1931.

I Mellerup nedsattes straks efter afstemningen i Sønderjylland, et festudvalg, der skulle foranstalte et mindesmærke rejst i Mellerup. Gdr. Marius Hou i Skalmstrup havde en stor sten på marken og vognmand Karl Nielsen og mange frivillige hjælpere fik stenen gravet fri. Med 4 heste for vognen transporteredes den 5 tons tunge sten til pladsen foran Mellerup Brugs. Inskriptionen på stenen er et citat fra en sang af lærer Valdemar Rørdam, Mellerup Højskole. Citatet lyder således:

“Vi ved et fjeld kan sprænges, og tvinges kan en elv; men aldrig kan et folk forgå, som ikke vil det selv!”

Afsløringen af stenen var en festlig højtid og fra begge kirker ringede klokkerne. Pastor V. Christensen talte i den overfyldte kirke og bagefter samledes man på pladsen ved stenen og sang den sønderjyske kampsang: “Det haver så nyligen regnet”.

I Mellerup står genforeningsstenen på Bybjerglands mark. Den er rejst i 1920 af gårdens daværende ejer, Aage Sørensen og hustruen Poulina. Stenen blev fundet på boelsmand Niels P. Pedersens mark i Mellerup.

Adgang til genforeningsstenen på Bybjerg er ad en markvej fra ejendommen, Åstrupvej 24.

▼ Aksetorv i Gjerlev

▲ Kærby Møllevej 8, Kærby

▼ Almisbakken 3, Mellerup

▼ Åstrupvej 24 vest for Mellerup. Rejst på privat grund af gårdens daværende ejer Åge Sørensen og hustru Pouline.

"Moten" i Tørring

Kilde: Arkivmateriale - af Karin Greve Brøndberg

Morten Raj Frederiksen Jensen blev født i Tørring den 27. marts 1885 som søn af Carl Frederik Jensen fra Hem og Birgitte Jensen fra Udby. Forældrene havde en gård i Tørring på ca. 50 tdl. beliggende midt i byen på Tørringvej, nu nedrevet. Morten havde to ældre søstre, Johanne Marie f. 1881 og Mathilde Andrea f. 1883, en lillebror Jens Peter f. 1888, Marius f. 1891 og en søster Mine Kristine f. 1896.

Ved folketælling i 1906 var alle søskende hjemmeboende. Mortens far døde foråret 1912, og hans mor var ejer af gården. Ved folketælling 1916 er de yngste stadig hjemmeboende. I januar 1919 får Morten skøde på gården. Deri kan ses, at der medfølger 7 heste, 11 køer, 10 ungdreter og kalve, 9 får og to svin. Morten overtager gælden i gården, som er 4000 kr., han udsteder et gældsbevis til hver af sine søskende på i alt 19000kr., og forpligter sig til at yde moderen aftægt på livstid af en kapitalværdi på 7000 kr. Ejendommen fastsættes til en værdi af 35000 kr. og de rørlige ejendele til 25000 kr.

Min farfar var jævnaldrende med Morten og Marius. Han kunne fortælle at, når der var bal i forsamlingshuset, var Morten og Marius nogle af de fineste med sølvknapper i vesten, lommeur med fin kæde og sølvbeslag på stokken.

I udhusene stod stadig flere gamle vogne, en kane med flotte bjælder, og ikke mindst den fine jumbe, som bl.a. blev brugt, når familien kørte til kirke.

Søsteren Mathilde var i flere år en dygtig leder for kvindegymnastikken i Tørring-Øster Tørslev gymnastikforening.

Ved folketælling i 1926 tæller husstanden Morten, hans broder Marius og søster Mathilde, samt moderen og en tjenestepige. I dec. 1926 dør moderen, og Morten, Marius og Mathilde bliver boende sammen på gården.

Derefter begynder tilbagegangen for dem, de isolerer sig mere og mere, markerne bliver ikke passet, dyrene er afmagrede, nogle kreaturer kan ikke selv gå på marken om foråret, men må slæbes derud på en vognside.

Dyrene på markerne er ikke heget inde, så nabolandmændene må hegne deres marker inde, for at Mortens dyr ikke skal æde deres afgrøder. På et tidspunkt har de 34 hunde, alle krydsninger mellem mange forskellige racer.

Hundene kommer ikke ud, og ved branden i 1936 kommer de ud og er fuldstændig blændet, for de har aldrig set dagslys.

I 1952 dør Mathilde, og Morten og Marius er nu alene på gården. Naboerne melder dem af og til, til politiet for misrøgt af de dyr, som de har tilbage, et par heste, lidt kreaturer og fjerkræ.

Vi flyttede til Tørring i 1957, og noget af det første, vi lærte, var at have respekt for Mortens hund, den havde få år tidligere skambidt en lille pige i ansigtet. Den 15. juli 1958 døde Marius, og han blev begravet 23. juli. Naboerne havde anmeldt det pga. lugtgener, og "nogle" mente, at Morten var ved at grave en grav til ham i haven eller i engen.

Morten var ikke længere medlem i byens vandværk, så meget tidlig om morgenen hentede han vand i en utæt spand ved byens stophane, vi kunne følge sporet tværs over vejen. Morten havde heller ikke strøm, han klarede sig med "flagermuslygter".

Jeg har et par gange været med min far hos Morten, han sov i køkkenet, havde ikke sengetøj, men sov i fåreskind. Vi kunne ikke gå ind i stuen, for gulvet var råddent, men der var mange fine sager. I et andet værelse stod en væv, en skætte og noget hør.

Morten færdedes på cykel med en sæk på bagagebæreren. Når det var koldt, havde han en brun, måske militærfrakke, på, som var holdt sammen med selvbinderstrik. Han cyklede bl.a. til Binderup, hvor han havde en søstersøn. Selv i en høj alder cyklede han til Randers. Han var nem at kende på afstand, for han sad meget ret på cyklen.

Når han skulle til og fra sin gård, skulle han ind gennem porten, hvor der var ugler. En gang havde de overfaldet ham, så han havde bandage på hovedet i lang tid. Der var selvfølgelig også flagermus i de gamle huse og træer ved gården. De kom frem i mørkningen på sommeraftener.

Morten havde ikke telefon, så han kom ind til os, når han skulle ringe eks. til lægen. Han havde lungebetændelse hver vinter, (som jeg husker det), og når han havde brugt telefonen, fik min mor travlt med at rengøre og spritte den af efter ham.

Mine yngre søstre var af og til hos Morten med telefonbesked, og når det var min yngste søster, havde hun tomme havregrynspakker med hjem, for der var påklædningsdukker på, og dem gemte Morten til hende.

Vi børn var bange for Morten, men det var uden grund, det var nok bare mystikken, fordi han boede alene mellem alle træerne, uden lys og i et gammelt hus.

Efter et sygehusophold midt i 70-erne fik Morten ophold på "Munkebo" i Blenstrup, og her var han til sin død i 1982. Morten blev 97 år og var meget afholdt på "Munkebo", har Grethe og Elin fortalt.

Skrevet af Karin Greve Brøndberg med hjælp fra Poul Jensen og Erik Kristensen samt arkivmateriale.

*Herunder ses et billede af Mortens forældres gård i Tørring.
Morten arvede gården efter forældrene og boede der næsten hele sit liv.*

Julekortet der var 80 år undervejs.

Kilde: Arkivmateriale - af Jan Dahlgard Hansen.

Den 9. december 1999 kom mejeribestyrer Knud Sørensen ind på Nørhald Egnsarkiv med et julekort fra 1919. Den tilsynsførende på mejeriet fandt kortet den 25. november sammen med anden post. Han syntes det var interessant, så han overdrog kortet til Knud Sørensen, og denne mente det måtte være en sag for arkivet. Muligheden for at finde tilbage til adressaten eller afsenderen lå nu i arkivets hænder.

Der var ingen tvivl om, at kortet havde været de 80 år undervejs, idet poststempellet viste, at det var afsendt fra Holte den 22. december 1919. Desuden var det stemplet i Sydjysk postcenter i oktober 1999. Jens Hald på Nørhald Egns-Arkiv undersøgte om navnet på modtageren af kortet var at finde i folketællingen 1916, men med negativt resultat.

For at komme på sporet opsøgte jeg Gerda Kragh, hun var på det tidspunkt 93 år. Hun var datter af daværende mejeribestyrer Morten Andersen og hans hustru Gudrun Nørgaard. Gerda var i 1919 bare 13 år gammel og hun huskede udmærket Elisabeth Kristensen, som kortet var adresseret til.

Gerda fortalte, at hun den 1. november blev sendt til Øster Tørslev station for at tage imod den nye unge pige som skulle tjene på mejeriet. Så hun traskede i sine træsko i det smattede føre ud til toget, og ganske rigtigt, var der en ung pige med. Men hun blev hentet af en ung mand, så Gerda sagde ingenting og gik tilbage til Øster Tørslev med uforrettet sag. Men da hun kom hjem til mejeriet, stod de 2 unge mennesker i stuen!

Elisabeth Kristensen - den unge pige - blev kun på mejeriet vinteren over. Gerda huskede, at Elisabeth var der til sin konfirmation, foråret 1920, og rejste derefter til Aarhus for at studere.

Elisabeth Kristensen havde familie på gården Kisgaard i Knejsted. Anna Nielsen, enke efter gårdejer Kresten Nielsen i Knejsted var født på Kirkehøjgaard, der er nabogård til Kisgaard, og Anna var kusine til Kristian Kristensen på Kisgaard. Kristian Kristensen blev gift med sin kusine Alexa, som var søster til Elisabeth Nielsen.

Anna Nielsen, som også er 93 år, kunne huske da Elisabeth kom til Ø. Tørslev som ung pige og fortalte, at hun efter afrejsen fra mejeriet kom på handelsskole i Aarhus. Efter et ophold i Haderslev, hvor hun var på kontor, rejste hun til København, hvor hun fik arbejde på sagførerkontor.

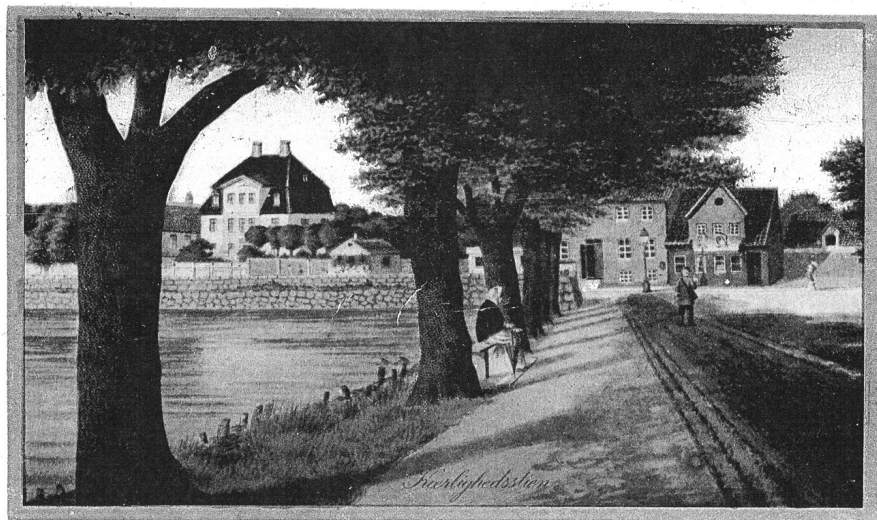
Anna Niensens datter Else fortæller, at hun husker "Moster Lisbeth" som en fin dame, sikkert fordi hun var "Københavnerv" det var trods alt ikke hver dag, man mødte sådan én i Knejsted.

Elisabeth tilbragte mange af sine ferier mellem 1946 og 1953, sommerferie såvel som juleferie på Kisgaard. Elisabeths niece, Kirsten Kristensen, datter af Alexa og Kristian Kristensen, kunne fortælle hvem afsenderen Gudrun var.

Elisabeth og Gudrun var barndomsveninder. Elisabeth var fra Sønder Kastrup og Gudrun fra Hvilsager, datter af sognepræst Thorvald Poulsen. Denne præst var folketingskandidat for de Radikale i 25 år, opstillet i Hornslet kreds. Da han blev kirkeminister i 1916, flyttede familien til København.

Om det var julenisserne der havde været på spil eller om posten skal have lidt af skylden, ja det må læseren selv bestemme.

Herunder ses forsiden af det forsinkede postkort.

C. Bayes pins. Fra det gl. København.

Kortet til Elisabeth Nielsen, har følgende ordlyd:

Holte, jul 1919.

Kære Lisbeth!

Mange ønsker om en glædelig jul og et godt nytår! Tak for dit brev.

Jeg kom hjem fra hospitalet i gaar, saa jeg kunde jo lige passe det til jul.

Trods det, at jeg gaar rundt som en gl. gigtsvag kone, har jeg det godt; det varer nok heller ikke længe inden jeg retter mig i min fulde højde.

Skal du hjem i julen, du maa undskylde, du ikke faar mere fra mig nu, en mere en anden gang.

Kærlige venlige

hilsener fra Gudrun.

Lurerne fra Gjerlev Mejeri

Kilde: Arkivmateriale - af Alis Skjødt Nielsen

Da arkivet netop var flyttet til Gjerlev i nye lokaler og vi knapt nok var kommet helt på plads, fik vi besøg af Ivan Nørgård fra Havndal. Han fortalte at han i mange år havde opbevaret de tre lurere, der havde fungeret som vejrhane på Gjerlevs, nu nedlagte, mejeri. De var store og fyldte alt for meget og han spurgte om arkivet var interesseret i, at modtage dem som gave.

Vi var lidt i syv sind, for normalt modtager vi jo ikke sådanne (store) ting, de hører egentlig hjemme på et museum. Men hvilket museum kunne være interesseret i gamle lurere fra Gjerlev mejeri? De skulle jo gøres i stand for rustangreb, der var et rusthul som skulle lukkes og det krævede én, der kunne svejse.

De skulle også rettes lidt hist og her - og sidst men ikke mindst, så skulle vi beslutte, hvor de skulle stå eller hænge, og om de skulle være udendørs eller indendørs.

Vi besluttede så, at de skulle stå samlet, som de havde set ud, da de fungerede som mejeriets vejrhane. Det betød, at de skulle stå på en sokkel, af én eller anden slags. Og den sokkel skulle være tung, for lurerne har tyngden i toppen. Dernæst blev vi enige om, at de skulle stå indendørs, for hvis de kom ud i vind og vejr igen, så ville deres dage snart være talte.

Vi kunne heller ikke have dem stående på arkivet, de ville simpelthen fylde for meget, så derfor fik de plads udenfor arkivets dør, men inde i fællesrummet, så alle brugere af huset kunne se dem og fornøjes over, at de igen var kommet hjem til Gjerlev.

Men hvem skulle og kunne reparere dem? Hvem kendte vi som kunne svejse, oprette buler, støbe en beton sokkel, male både lurere og sokkel, hente og ikke mindst bringe dem tilbage, uden ridser og skrammer?

Såmænd en ven af huset, en forhenværende karetmager og karrosseribygger, bosat i Spentrup. Han hentede lurerne på sin trailer og sammen med hans gode ven, blev de taget under kyndig behandling og resultatet fremstår i fællesrummet, forhåbentlig til manges fornøjelse og interessante beskuelse.

I øvrigt er det også karetmageren og hans gode ven, der har lavet vores udstillingsvinduer af gamle kasserede vinduer.

En afslibning og isætning af hylder til vores småting samt en bagbe-
klædning og derefter lidt maling der matchede soklen på lurerne, så
kunne vi sagtens være bekendt, at have dem hængende i fællesrum-
met, syntes vi.

Så vi er meget tilfredse med det færdige resultat, og håber at andre
vil synes det samme.

Når det gamle bliver pyntet op og får forlænget livet!

... samt lidt historie om Gjerlev Mejeri.

En af initiativtagerne til oprettelse af Gjerlev Mejeri og dets første formand var gårdejer Peder Sørensen Johnsen. Han var født i Gjerlev 13/9-1846. Han var kendt som en meget dygtig landmand og han var foregangsmand på flere områder.

Den 30. nov. 1897 blev der tinglyst Panteobligation på et lån til mejeriet på 20.000 kr. Alle som havde underskrevet stod nu last og brast om tilbagebetaling og som der skrives:

"... erkjender herved for kontant modtaget Laan at være bleven skyldig til 'Fremtiden' Dansk Livsforsikringsforening i Aalborg den Sum 20.000 - Tyve Tusinde Kroner, som vi herved forpligter os En for Alle og Alle for En til at tilbagebetale fornævnte forening aldeles skadesløst med 2000 - To Tusinde Kroner - aarlig, der erlægges hver 11 December Termin og første gang den 11 December 1898 indtil hele Kapitalen på denne Maade er aldeles afbetalt ..."

Det skal også nævnes, at man fra Gjerlev Mejeri sidst i 1937 havde indsendt en forespørgsel til Sundhedsstyrelsen, om at måtte lave langtidspasteuriseret mælk.

Sundhedsstyrelsen svarer den 29. januar 1938 således:

"I Anledning af at Deres Andragende om Tilladelse til Fremstilling og Forhandling af langtidspasteuriseret Mælk er forelagt Sundhedsstyrelsen til Erklæring, skal man, inden videre foretages, anmode Dem om hertil at oplyse, hvilken Konstruktion af Apparat der agtes anvendt og om Varmebehandlingen agtes foretaget før eller efter Mælkenes Paafyldning paa flasker. Forsaavidt den agtes foretaget efter Mælkenes Paafyldning paa Flasker, ønskes oplyst, hvorvidt Apparatets Konstruktion tillader, at der i nogle af de nævnte Flaskers Mælk anbringes Termometer, der aflæses under Varmebehandlingen til Kontrol med, at Flaskeindholdet opnaar en Temperatur af 63° i 30 minutter."

Justitsministeriet, København 1. marts 1938 skriver således tilbage til Gjerlev Mejeri:

"I et hertil indsendt Andragende har Mejeriet anholdt om Tilladelse til at forhandle "langtidspasteuriseret" Mælk paa Flasker. Foranlediget heraf meddeler Justitsministeriet herved Mejeriet Tilladelse til at forhandle Mælk og Fløde, der har været undergivet Langtidspasteurisering til direkte Forbrug paa Betingelse af:

1. *at Mælken (Fløden) benævnes "Langtidspasteuriseret"*
2. *at Apparatet, der skal benyttes til Opvarmningen, forinden det opstilles paa Mejeriet, er blevet godkendt af en af Statskonsulenterne i Mejeribrug.*
3. *at denne overfor Sundhedskommissionen i den Kommune, hvori Mælken (Fløden) skal behandles, afgiver skriftlig Erklæring om at have godkendt Apparatet.*
4. *at der paa Apparatet er anbragt en Termograf, der registrerer Mælkens (Flødens) Temperatur under Opvarmningsprocessen, og at de til Registreringen benyttede Kartonskiver forsynes med Datoangivelse og opbevares, indtil de er afkontrollerede.*
5. *at Apparatet er indrettet saaledes, at der til Kontrol med Termografen kan indsættes et løst Termometer.*
6. *at Behandling af Mælken (Fløden) bliver foretaget senest 24 Timer efter Malkningen.*
7. *at Mælken (Fløden) ikke i Forvejen har været underkastet Varmebehandling af nogen Art.*
8. *at Mælken (Fløden) opvarmes til mindst 63°C og ikke mere end 65°C i mindst ½ Time. Under Varmebehandlingen skal et Par af de Flasker, der anvendes, benyttes til Kontrol med samt at Flaskeindholdet naar en Temperatur af 63° i 30 minutter d.v.s. at der i disse Flaskers Mælk være anbragt et Termometer, som aflæses under Processen. Flaskerne skal være af klart, ufarvet Glas.*
9. *at Mælken (Fløden) umiddelbart derefter afkøles til 12°C eller derunder og at Mælken (Fløden) kun udbydes til Salg i plomberede Flasker eller Flasker lukkede med Metalkapsel, der er saaledes indrettet, at den kun kan anvendes én Gang. Mælken (Fløden) kan ogsaa leveres direkte til Bagerier, Restaurationsskøkkener og lignende, naar det sker i plomberede Beholdere, men disse maa da være tydeligt mærkede med Paaskrift-
en: "Videreförhandling maa ikke finde Sted". Navnet paa den Virksomhed, hvor Behandlingen er foretaget, samt Behandlingsdagens Navn skal være tydeligt angivet paa Flasker og Beholdere. De anvendte Flasker skal være af klart, kun svagt farvet Glas, og skal før Brugen omhyggeligt renses, eventuelt steriliseres. Omhældning af langtidspasteuriseret Mælk maa ikke finde Sted.*

10. *at den Behandling, som Mælken (Fløden) har været under kastet, er tydeligt angivet paa Flasker og Beholdere.*
11. *at saaledes behandlet Mælk (Fløde) ikke blandes med raa Mælk (Fløde).*
12. *at Sundhedskommissionen i den Kommune, hvori Mælken skal behandles, paa Mejeriets Bekostning ansætter en Tilsynsførende, der skal være til Stede i Mejeriet hele Arbejdstiden til at føre Kontrol med, at de forannævnte Betingelser overholdes, og tillige ved Stikprøver med et Termometer, jfr. Pkt. 5 control- lere, at Termografen viser rigtig Temperatur, hvorved bemærkes, at hverken Mejeriets Bestyrer eller nogen af dets Personale vil kunne ansættes som Tilsynsførende. Den Tilsynsførende skal være ulykkesforsikret i et anerkendt Ulykkesforsikringsselskab, saaledes at Mejeriet betaler Præmien.*
13. *at der skal indhentes Tilladelse fra Sundhedskommissionen.*
14. *at Tilladelsen til enhver tid kan ændres eller inddrages.*

Opmærksomheden henledes paa, at den Mælk (Fløde), hvoraf der fremstilles Smør, jfr. § 4 i Lov Nr. 129 af 12. April 1911 om Handel med Smør og fremmede Landbrugsprodukter m.m. skal pasteuriseres (opvarmes) til mindst 80°C.

P. M. V.

Robert Hove

På følgende fire sider ses Panteobligation på Gjerlev m. fl. Byers Andelsmejeri med alle interessenters underskrifter samt stempel fra Overretssagføreren i Aalborg.

Erindringer fra Mellerup Færgested

Kilde: Arkivmateriale - af Ragna Hedegaard Jensen

Arkivet har venligst fået lov til, af Lillian Hedegaard Jensen, at bringe erindrungen om færgestedet, i sin helhed. Erindrungen kan også læses i Mellerup Krøniken, der findes på arkivet.

Niels var sømand med liv og sjæl. Allerede i barndommen var det hans tanke, - " Når jeg bliver gammel nok, vil jeg være færgemand ". Men indtil videre måtte han nøjes med at fiske fra familiens robåd – for på fjorden skulle han! Da Niels i 1924 blev de magiske 16 år tog han med "Cimbria" til København, - nu skulle han ud på verdenshavene. Han sejlede på langfart i 7 år, men forlod livet til søs, da vi i foråret 1931 blev gift.

Niels fik allerede dengang en aftale med den "gamle" færgemand, Niels Mariager, - "når du bliver træt af færgeriet, så giv mig et praj", og da vi nåede hen til efteråret 1945 var tiden inde til at søge Randers Havnevæsen om at forpagte færgeriet.

Den 1. april 1946 fik Niels sit store ønske opfyldt, men der skulle jo penge til, dog dem havde vi ingen af, så vi måtte have to kautionister for at låne de 8000 kr., som Niels Mariager skulle have i afståelse. Der var to mænd, som var flinke at kautionere, så vi kunne låne pengene, og glad blev Niels, men jeg var ikke så glad som ham.

Lillian var ikke mere end 2 år, så det var lidt svært at have vandet så nær ved, og jeg vidste, at Niels ikke skyede is eller storm, så det var med blandede følelser, jeg tog derned, og desuden var jeg bange for vand – og har altid været det, men jeg havde jo giftet mig med en sømand, og det forpligtede jo, - så vi flyttede til Mellerup færgested.

Det første år regnede det hver dag, og Niels sagde tit: "Det går vist ikke det her". Vi havde den gamle pram og en motorbåd til at trække den med.

I gamle dage blev prammen trukket med et tov, og ude i fjorden på det flade vand på Mellerup-siden var der en stor pæl til fortøjning af træktovet, som de kaldte "Per Ryt", hvortil de halede prammen og herfra stagede den det sidste stykke ind til færgeløjet.

Der var to pramme, såkaldte kåge, men det var kun, når der var køretøjer eller kreaturer, at man brugte prammen, ellers var det robåd, men da var der jo også en færgemand på hver side af fjorden. Med tiden fik man monteret et spil, så det blev lettere at trække færgen over og efterhånden gik man over til motorbådsbugsering, som det var, da vi overtog færgeriet.

I gamle dage stod det i forpagtningskontrakten, at færgemanden skulle stå til rådighed hele døgnet; men efterhånden blev det forandret til: fra kl. 6 morgen til kl. 23 aften. En lang dag, og det var jo ude i det fri uden styrehus til at lune sig i, - men det klarede Niels i 18 år. Vi havde trods alt nogle dejlige år, hvor vi lærte mange mennesker at kende, og den ene dag var jo ikke ligesom den anden.

Men efter den første våde sommer, fik vi den hårde vinter 1946/47. Da var der ikke store penge at tjene; men da vi overtog færgeriet havde vi fået at vide – at fra oktober til april skulle vi leve af sommerens fortjeneste, og selv om det var sløjt, gik det jo da. Vi var jo ikke forvante dengang, og unge og raske var vi jo også, - og Niels var jo kommet til det arbejde, han holdt af.

Dengang var der jo ikke så mange biler – det var mest cykler og gående. Og når der var is – så var det jo med isbåd, eller hvis "Bjørn" ikke kunne sejle gennem isen i sejlrenden – var det gående på isen med de rejsende, der havde ærinde eller var på besøg hos slægtninge på den anden side.

Når sejlrunden var åben brugte Niels isbåden, eller der blev lagt stige over sejlrunden, og her blev de rejsende så ført over. Det var jo med livet som indsats mange gange, og når isen begyndte at bryde op, sejlede Niels udelukkende med isbåden. Det var en båd af en særlig type, med flad stævn, oval bund med meder og indvendige forstærkninger af jern, så den var tung, når den skulle ledes gennem store drivende isflager i sejlrunden og samtidig var fuld af isklumper udvendig, - og lige så tung at trække hen over isen på mederne.

Så der var brug for kræfter og mod, for de rejsende regnede jo med, at der ingen risiko var, men jeg har mange gange stået med bankende hjerte og fulgt dem derude, for det kunne til tider vare en time eller mere, før Niels fik vrikket eller staget sig igennem. Og når der var nyfalden sne ovenpå isen kunne man ikke se hullerne fra ålestagerne, - og de var farlige.

Et år lå der 3 skibe på rad og række i sejlrunden overfor Voer brohoved. De ventede på at statsisbryderen skulle rydde op i isskruningerne udenfor Udbyhøj, så de kunne komme til havs. Besætningen på et hollandsk skib skulle til Møllerup færgested for at hente proviant, som skibshandleren i Randers var kørt til færgestedet med. Niels skulle ud og præje dem, og lede dem over isen.

Sproget var ikke så nemt, men med nogle engelske gloser og forskellige fagter blev de gjort opmærksom på, at de skulle "gå i hans fodspor", og ikke træde udenfor, hvor der kunne være huller fra ålestagerne. Alligevel var der én, der plumpede i et hul – heldigvis kun med det ene ben – men sømanden fortsatte ufortrødent, humpende på det våde ben, der efterhånden blev stiv af kulde og isklumper. De andre søfolk fattede meningen med advarslen, og resten af turen frem og tilbage over isen foregik heldigvis uden flere uheld.

Et år var jeg lillejuleaften gået op til slagter, Hans Pedersen, i Møllerup for at hente julestegen. Det var et værre snevejr.

Jeg havde taget Lillian's slæde med og var kommet ned til kroen, da Niels kom mig i møde. Så blev der sat signal til båden. Der var tynd is på fjorden og derfor ville Niels ikke sejle efter mørkets frembrud.

Men da vi kom hjem, ringede telefonen, og en mand sagde, at det var vigtigt, at han kom over fjorden. Niels fortalte hvor farligt det kunne være, men det ville han ikke tro og så bestemte Niels sig alligevel til at gå ud. Isbåden lå et stykke ude på isen, der var meget tynd, og i den tætte snestorm kunne jeg ikke se ham ret langt ud, så jeg havde nerver på.

Vandet faldt, og så kan der være længere mellem isflagerne i sejlrenden, men Niels fik da manøvreret sig igennem til Voer. Her spurgte manden: "Der er vel ingen fare for os". "Jo", sagde Niels, "det er ikke sikkert, at vi kommer levende over". "Så vil jeg ikke med", sagde manden. "Det skal du", sagde Niels. "du påstod, at det var meget vigtigt, at du kom over". De kom også godt over, men da de stod på landjorden, sagde manden, at han ville hyre en taxa til at køre sig til Dalbyover. Det var simpelthen umuligt på grund af snestormen. Da han stod på Voer-siden, mente han, at han kunne cykle, skønt Niels havde sagt, at der var alt for meget sne. Manden skulle blot hen til sin kæreste, der tjente hos en enkemand. Og af den grund havde han sat sit eget og Niels's liv på spil – og mine nerver på højkant. Nej, det var ikke altid let at være færgemand – eller færgeskone.

Takket være Niels's gode helbred måtte vi kun én gang sende afbud til en trafikant, der skulle færges over en morgen kl.6. Det var heldigvis også kun få gange i disse 18 år, vi havde små uheld. Jeg tror det var den første sommer, vi skulle sejle en hest over fjorden.

Den kunne åbenbart ikke lide vandet, den fortsatte over rækværket og gik på hovedet i kanalen ved Mellerup færgested. Den var lysebrun, da den faldt i, men sort, da den kom op til overfladen igen, og blev hevet op på det tørre. Niels havde ellers lige sagt til manden: "Den ser vel nok fredelig ud". – "Ja, ja", sagde manden, "ansigtet kan godt bedrage", og deri fik han jo ret.

Nogle år senere var der et par feriegæster fra Holbæk, der gerne ville hen for at se Støvringgård – og kom til færgen i et jumbekøretøj med en ældre hest spændt for. De kom ombord på færgen, og fik af sikkerhedshensyn hesten spændt fra, men da færgen kom lidt fra land, bakkede hesten ud over kanten og svømmede ned efter kanalen så hurtigt den kunne.

Niels måtte kappe fortøjninger og lade prammen sejle i sin egen sø, mens han i motorbåden sejlede bagefter hesten og fik den ledt i land ved Voer færgested, - men herefter ville feriegæsterne hellere spadserere til Støvringgård.

Der var jo også mange skibe, der lagde til ved Voer bro for at losse og laste, og så var hele mandskabet ovre i færgehuset og drikke kaffe om aftenen. Niels fik jo på den måde alt fra havet, som stadig havde hans interesse. Når hans gamle skib, Kentucky, gik gennem fjorden, måtte jeg i spøg holde fast i ham. Efterhånden blev han også toldopsynsmand og måtte ombord på de skibe, der lagde til ved Voer bro. Vi var også mellemlid til skibsmæglerne, idet vi sendte klareringspapirerne med rutebilen til Randers, og afleverede papirerne ombord før skibene måtte sejle fra broen.

Randers fjord har jo en kedelig tendens til at få højvande eller stormflod. Det gik nu så nogenlunde den 3. januar 1954, da Verner og Tove blev gift. Det havde blæst med en nordvestlig vind i 3 dage, og så kan det nok være, at vandet tog til at stige, da vi sidst på eftermiddagen kom fra kirke og skulle have middag med nogle få gæster, bl.a. svigermor fra Voer-siden samt min bror Emil og hans familie.

Efter middagen måtte vi skyndsomt have gæsterne sendt hjem; men min mor og Verners bedstemor måtte blive og blev lagt i seng i soveværelset ovenpå, og der måtte de blive til næste dag kl. 15. Da kunne de først komme derfra. Jeg var ikke i seng fra lørdag morgen kl. 6 til søndag aften kl. 22, så der var én, som var træt.

Aldrig har nogen suppe smagt så godt, som den, der måtte serveres på sengen søndag middag, for vi kunne jo ikke fyre i kakkellovnen, den stod jo i vand nede i stuen, så det varmeste sted var i sengene. Vi vidste jo aldrig hvor mange gange fra oktober til april, at der ville blive så høj vandstand, at det gik i stuerne. Når vinden svinger fra sydvest om til nordvest, havde vi højvande, det slog aldrig fejl. Det var lidt af et nervepres – især for mig, Niels tog det ikke så tungt.

Men et år havde vi vandet inde i stuerne 4 gange i løbet af 2 uger, da sad Verner og Niels med fødderne i hver sin vaskebalje, og var på den måde tørskoet, mens de så TV.

Men det mest underlige var den eneste gang vi havde højvande med stille vejr. Det kom fuldstændig bag på os, med det resultat, at gulvtæppet blev dyngvådt, fordi vi ikke nåede at fjerne det i tide. Verner måtte køre til Randers med et sammenrullet, dyngvådt gulvtæppe på bilens tagbagagebærer for at vi kunne få det tørret. Vandet fra gulvtæppet lavede et spor efter bilen, som vi kunne følge helt ind til Bondorff's renseri i Randers.

Da vi fik gulvtæppet hjem, var det krøbet omkring 10 cm "i vask", men det måtte vi jo under disse omstændigheder acceptere. At vandet kunne stige så meget med stille vejr, undrede også Thorvald Brock i Udbyhøj. Han og jeg havde aftalt indbyrdes, at vi skulle varsko hinanden, når vi hørte advarselssignalet fra vandstandsbrummeren. Hvis Thorvald skulle i byen, så var det mig der måtte advare Randers, når vandet steg u hensigtsmæssigt. Det var ellers hans job, men vi kunne da hjælpe hinanden.

Men et år – jeg tror det var vinteren 1977/78 – da vi kørte hjem fra besøg hos Tove og Verner, første juledags aften, sprang vinden om i nordvest, og isen lå i Skalmstrupvigen og var meget tyk, da sagde jeg til Niels: "Så nu har vi isen lige i retning af huset". Men Niels var optimist, og sagde: "Det går nok", - men jeg sov ikke den nat, og ganske rigtigt – næste morgen lå isen meterhøjt henne ved marinaen og lige bag færgen lå store tykke isflager, og flere meter langs med fjordbredden var tagrørene pløjet væk, - kun stubbene stod tilbage. Ja, sådan kan det gå. Det var efterhånden sådan, at jeg kun stolede på mine egne erfaringer, så jeg sov aldrig i stormvejr, eftersom jeg altid har haft stor respekt for naturens luner.

Men var vinteren streng, - så var sommeren jo et helt paradys ved fjorden. Det var jo også hyggestunder, hvor det kunne blive tid til en tår kaffe og en sludder med de forskellige trafikanter.

Det var nu mest, da vi havde den gamle færge, da var det ligesom mere ro over det hele, men efterhånden blev trækfærgeren for lille, - eller trafikken for stor, - så vi søgte færgeriets ejer, Randers Havnevæsen, om at få en større færge, der kunne sejle ved egen kraft.

Det blev i første omgang til et afslag, men i sommeren 1962 gik det endelig med til det, mod at låne os pengene til færgen, som vi så skulle afdrage i årene derefter. I 1963 gik Niels's drøm i opfyldelse, og vi begyndte at sejle med "Ragna", som den kom til at hedde.

Vi skulle have startet 1. marts, men på grund af den hårde vinter og isen på fjorden blev færgelejerne ikke færdige før hen på foråret. Men som med alt nyt var der jo en masse småting, der skulle rettes, og efterhånden kom det jo til at glide alt sammen.

"Ragna" sejlede sin første tur, Kristi Himmelfartsdag, den 23. maj 1963 kl. 7.30 med en bil til Voer færgested.

I 1964 måtte vi have hjælp, og så kom Verner og Tove fra Auning til Mellerup for at hjælpe os. Så blev der mere fritid, for naturligvis var der blevet mere at sejle med, - ellers havde det jo været en dårlig forretning. Det var jo i de glade 60ere, som vi åbenbart ikke skulle have haft - så havde vi nok ikke haft så stor en udlandsgæld - men det har jo altid gået op og ned her i verden.

Så i 1965 begyndte de at tale om en kommunal Udbyhøj-færge. Det var vi naturligvis lidt betænkelige ved, fordi

vi havde den gæld til Havnevæsenet, og vi ville jo helst klare os selv, så Niels blev syg ved udsigten til, at vi ikke kunne klare vore forpligtelser. Men i 1967 var det en realitet med Udbyhøj-færgen, og vi klarede det alligevel, men Niels's helbred blev aldrig helt godt mere - ved tanken om, at han eventuelt skulle forlade sit job som færge-mand.

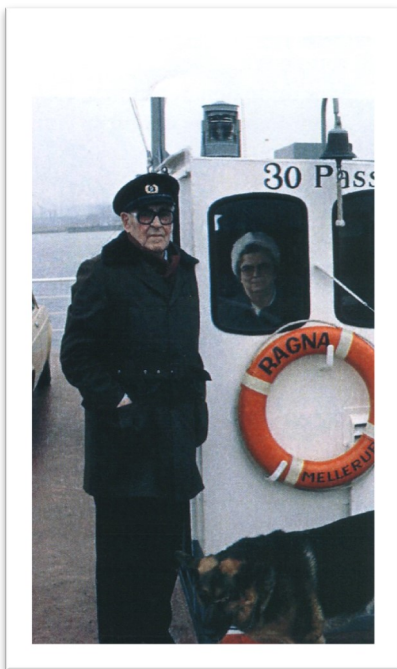
Signeret: Ragna Hedegaard Jensen - 1985

* * * * *

Mine forældre havde flere gode år ved færgefarten, - også efter 1967, hvor mors erindringer slutter. Far var ganske vist i perioder plaget af både astma og bronchitis, men var på det tidspunkt ikke parat til at opgive sit job som færgemand af den grund. Det var deres liv og deres gerning, og de nød den daglige kontakt med trafikanterne.

De yngste trafikanter havde også et specielt forhold til far i disse år. Han var jo færgemanden med flødekaramellerne, som han gavmildt uddelte før overfarten for at glæde børnene. Mange forældre fortalte, at køreturen absolut skulle gå over færgefarten Voer – Mellerup, for børnene havde tegninger med til færgemanden, - og de skulle afleveres personligt som tak for flødekaramellerne!

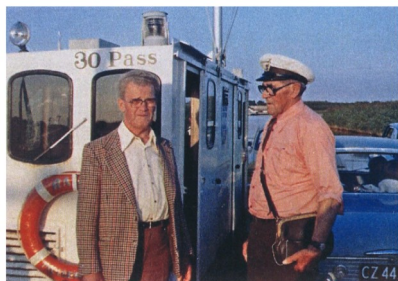

Men i vinteren 1978/79 besluttede mine forældre trods alt at sætte motorfærgen "Ragna" til salg af hensyn til fars helbred. Nu ville de lægge op efter 33 års sejlads på Randers fjord. Men far nåede det ikke, - han døde pludseligt og uventet på en frivagt den 23. maj 1979, 71 år gammel, - midt i forhandlingerne vedrørende salget af færgen.

I den efterfølgende tid var færgefarten kun indstillet nogle få timer den dag far blev begravet, så Verner kunne deltage, - ellers sejlede "Ragna" regelmæssigt hele juni måned med familien ved roret. Mor og jeg afsluttede i fællesskab forhandlingerne, mens Verner og Tove tog sig af færgefarten. Vi måtte hjælpe hinanden så godt vi kunne, indtil John Fried den 1. juli 1979 overtog såvel færgeriet som M/F "Ragna".

Mor havde nogle gode år som pensionist på Tathøj, og det var i disse år, at Peter Østergaard opfordrede hende til at skrive sine erindringer. Hun afslog i første omgang, men Peters overtalelsesevner vandt til sidst, og nu ligger der en afskrift på Nørhald Egns-Arkiv, hvor mor også fortæller om barndommen og familielivet før 1946.

I de følgende år fulgte mor med interesse og vemod færgefartens lidt omtumlede tilværelse, og blev glædelig overrasket da hun erfarede, at Nørhald og Rougsø kommuner i fællesskab ville overtage færgeriet. Nu mente mor, at færgefartens fremtid var sikret.

Færgemanden med flødekaramellerne

ove Elisabeth og Arne Andersen, Tove Holm og Ragna ombord på Tove Elisabeth"

Mor var æresgæst den 8. maj 1993, da Nørhald og Rougsø kommuner officielt overtog færgeriet, og færgen blev døbt "Tove Elisabeth". Mor havde ikke noget imod at færgen skiftede navn, - "nye folk, nye skikke" – var hendes kommentar til pressen. Men mange lokale trafikanters reaktioner over navneændringen var knap så positiv, og 3 år senere, da de to kommuner købte færgen af Arne Andersen, blev navnet ændret – og herefter har "Ragna" sejlet utallige gange over Randers fjord med sit rette navn.

Mor døde den 5. oktober 1997 på plejehjemmet "Åbakken" i Ø. Tørslev, 84 år gammel.

Foto: Familiens album og Nørhald Egns-Arkiv.

Sign. Lillian Hedegaard Jensen

Asger Grandjean-Thomsen 100 år

Pastor Emeritus, Harridslev Præstegård

Kilde: Arkivmateriale - af Alis Skjødt Nielsen,

Samt materiale fra Jean Seeberg, Albæk.

Asger Grandjean-Thomsen er født 10. marts 1920 på Mors. Allerede som ganske ungt menneske måtte han forlade øen, da der ikke var noget gymnasium. Han kom til Silkeborg og dimitterede som student i 1938. Senere samme år begyndte han på teologistudiet ved Københavns Universitet. Han måtte også aftjene sin værnepligt, men teologistudiet blev færdiggjort og i 1946 kunne han kalde sig Cand.theol. og ordineret i Roskilde Domkirke. Han blev hjælpepræst ved Lindevang Kirke på Frederiksberg, indsættelsen fandt sted 18. april 1946.

Asger Grandjean-Thomsen blev den 17. maj 1946 gift med Ella Margrethe Plate, og i december samme år blev han ansat som sognepræst på Tunø. I syv år var Asger Grandjean-Thomsen sognepræst og øbo på Tunø. Herefter flyttede han og familien til fastlandet. Han havde fået præsteembede i Harridslev-Albæk sogne ved Randers. Senere kom også Støvring til, med to kirker, nemlig Støvring Kirke og Støvringgård Klosterkirke.

Gennem en lang årrække havde Asger Grandjean-Thomsen civilundervisning på Randers Kaserne og var selv aktiv inden for Hjemmeværnet, hvor han fik tildelt både 25- og 30 års fortjenstmedalje.

Derudover deltog han også i kurser på Danmarks Sociale Højskole og blev her familievejleder. A. Grandjean-Thomsen har endvidere været efterspurgt foredragsholder, hvor hans særlige fokus har været på Kaj Munks værker.

Siden sin barndom og pure ungdom, har han haft interesse for naturen og især fugle. Han ringmærkede fuglene, fotograferede samt filmede dem og optog mange fuglestemmer, men helt specielt havde urfuglen hans store interesse.

Igennem mange år har han lavet en hel del film- og lydoptagelser på heden i Karup, af den sjældne urfugl.

Det blev til en film, der blev vist i fjernsynet i 1975. Gennem 25 år, fra 1981 til 2006, lavede Asger Grandjean-Thomsen naturudsendelser til Danmarks Radio. Efter pensioneringen i 1984, var han i audiens hos Dronningen. Da tiden var inde flyttede han sammen med sin hustru Ella Margrethe til Thy, hvor de havde haft sommerhus siden 1959. Her har han varetaget mange gudstjenester og kirkelige handlinger i de omkringliggende kirker, samtidig med at han fortsat lavede naturudsendelser til DR.

Arkivet har bla. avisudklip fra Randers Amtsavis den 11. sep. 1976. Poul Thomsen ("Dus med dyrene") havde besøgt præsten i hjemmet i Harridslev Præstegård i forbindelse med premieren på filmen om urfuglen, og det blev der en fin artikel ud af. Her et sammendrag.

Præsten fortæller, at der altid har været en uforklarlig forbindelse mellem præster og urfugle og henviser til St. St. Blicher, som både beskød og beskrev dem. St. St. Blicher kaldte de stolte urkokke for "*Konsistorialrådene*" og kunne se, vel mere en nogen anden, de jyske heders storladenhed genspejle sig i urfuglens sorte, blanke svingfjer.

Endvidere henviser A. Grandjean-Thomsen til præsten Kaj Munk, som fulgte efter på sin egen måde, at også han ydede dem sin tribut i en kombination af krudt, kugler og digter-pen.

Og Grandjean-Thomsen følger smukt efter i sine kollegers fodspor, ikke bevæbnet med gevær, men med filmkamera, båndoptager og med en utrættelig tålmodighed har han viet urfuglene en opmærksomhed, som for længst har passeret amatørstadiet og har udviklet sig til et studie, et landskendt, videnskabeligt arbejde.

Artiklen fortæller også, at præstens far havde lagt mærke til drengens interesse for fugle og derfor havde købt en bog til ham "*Sådan lærer man fuglene at kende*" og ledsaget af en noget urimelig betingelse, at "*hvis du vil lære bogen udenad, så vil jeg forære dig den*".

Og Grandjean-Thomsen lærte den virkelig udenad, som var det hans katekismus. Således fik han den lille ornitologiske bog til ejendom og har den i dag stående i sin reol.

◀ *Asger Grandjean-Thomsen på prædikestolen, med sine briller placeret på den karakteristiske måde. Så kunne man både læse og se hvem der sad på de bagerste bænke.*

Grandjean-Thomsen tog interessen med urfuglene ganske seriøst: Han ville foretage en analyse af urkøkkens adfærd med særligt henblik på dens lyde. Og med dén opgave trådte han med ét ud af den hyggelige amatørsystem og over i den krævende videnskabelige forskning. Kostbart teknisk udstyr blev anskaffet, camouflageskjul blev fabrikeret, kontakter til de få tilbageværende

ur-fugleområder blev etableret og hvor tidligere Blicher og Munk sigtede på deres karakterfugle med haglgeværer, da rettede nu Grandjean-Thomsen kamera og mikrofon imod dem.

I al slags vejr, morgen efter morgen, år efter år, satte han urfuglene stævne på den jyske hede, sammenkrøbet i sit skjul, mens han ventede på solens og urflokkens tilsynekomst. Ét bestemt sted besøgte han hver 14. dag gennem et helt år - eller rettere 75 timer tilbragte han på samme sted. Der blev optaget utallige meter lydbånd og farvefilm og gjort stakkevis af notater vedr. meteorologiske observationer, køkkens spilleintensitet og meget, meget mere. I timevis har han ligget med øjet klæbet til kasse-skjulets kikhul rystende af kulde, men også af indre spænding, over den ægte naturoplevelse.

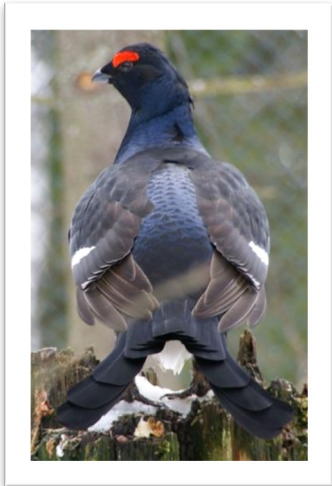
Det vældige arbejde - og tålmodighed - kom endelig til udtryk i filmen "Urfuglene i Danmark" og der var urpremiere på filmen for en skare af særligt interesserede i Harridslev Præstegård.

Poul Thomsen fortæller videre, at mange, mange meter film er klippet fra, men tilbage er essensen af urfuglens spil, prægtige scener fra den vågne hede med gnistrende sorte kokke med deres sitrende halvifter og den karakteristiske snurrende strubelyd.

Alt sammen noget som de færreste af os har mulighed for at se og høre - og snart er det forbi og forstummet for altid.

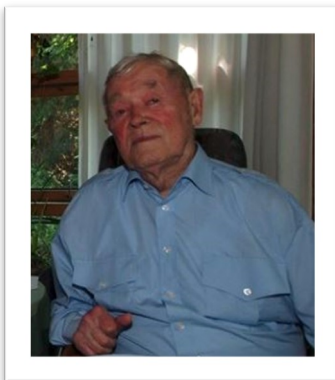
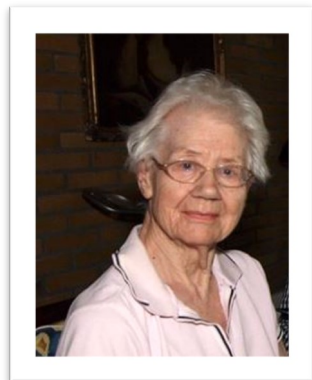
(Urfuglen blev officielt erklæret uddød i Danmark 2001 - red.)

Asger Grandjean-Thomsen og hustruen Ella Margrethe fejrede i 2017 deres 71-års bryllupsdag, og en måned senere flyttede de til ældre-centret i Østerild, hvor han bare få uger senere mistede sin hustru gennem et langt liv. Parret har fået 5 børn, 12 børnebørn og indtil videre 8 oldebørn.

Præsten holder foredrag om Urfuglen.

Historiemateriale samt disse seneste fotos af pastor A. Grandjean-Thomsen og fru Ella Margrethe, er venligst sendt til arkivet, fra Jean Seeberg i Albæk.

Efterskrift:

Arkivet har den 9. september 2020 erfaret via avisen 'Randers Onsdag', at Pastor Asger Grandjean-Thomsen er død, 100 år. Han efterlader sig fem voksne børn, 12 børnebørn og 8 oldebørn. Og han efterlader gode minder hos mange tidligere sognebørn.

Smedjen i Vinstrup

Kilde: Arkivmateriale - af Inge Johansen

Sammendrag af Jens Qvortrup Jensens erindringer.

Den første smedje i Vinstrup lå på matrikel nr. 10. Christen Christensen var smed 1834 samtidig med at han var husmand. Smedjen blev nedlagt omkring 1843, men i 1866 blev der bygget en bysmedje i Vinstrup på fælles jord uden matrikel nummer. Den nye smed kom fra Skrødstrup og hed Morten Christensen.

Den første smedje beskrives i Brandforsikringsprotokollen som; fælles smedje på gadejord, der var 2 fag beboelse med bræddegulv og 4 fag smedje. I 1877 var beboelsen inddraget til forsamlingssted/dancesal. Smeden havde giftet sig med Sidsel Nielsdatter 1. december 1876 i Dalbyover kirke, og flyttede samtidig ind hos svigerfaderen Niels Jensen Brix.

I 1893 havde Morten Christensen fået nok af at være bysmed i Vinstrup, han begyndte som smed for sig selv og lavede bl.a. vandværker i Kastbjerg, Vindblæs og Vinstrup.

Smed Jessen overtog smedjen, men var der kun i fire års tid. Efter Jessen overtog Rasmus Mortensen bysmedjen, men i 1904 købte han den til selveje, han gav 1400,00 kr. for bygningerne og 100,00 kr. for redskaber og inventar. Servitut: Bygningerne må for fremtiden kun sælges eller bortlejes til en smed. Den tidligere smedje blev ombygget, dancesalen blev til smedje, der blev et cykelværksted, redskabskur og et nyt beboelseshus.

Rasmus Mortensen, kaldet "Rasmus Smed", oparbejdede en god forretning i Vinstrup. De sidste år han var smed oparbejdede han seriefremstillede Avance roesåmaskiner. Om sommeren havde han Villads Villadsens og Søren Bay's lader fyldt med radrensere, når de blev malet. Til sidst blev pladsen så trang, at det var nødvendigt med en udvidelse, så han købte et maskinværksted i Havndal samtidig med, at han lejede en smedje i Havndal til sin søn Harald Mortensen.

I 1919 solgte Rasmus Mortensen smedjen i Vinstrup til smed Peder Pedersen. Han var smed i Vinstrup en del år, han blev beskrevet som en lun og humørfyldt smed, der altid havde en historie til enhver lejlighed. Han solgte i 1946 smedjen til Jens Qvortrup Jensen der var "lokal" født i Blenstrup Bjerge 1911. Jens Qvortrup Jensen har skrevet en længere beretning om "smedpier" Peder Pedersen, den kan man læse på arkivet.

Vinstrup
smedje
1970

Smedemester
Jens Qvortrup
Jensens ses her
sammen med
smedesvend
John Dyrup og
smedesvend
Svend Dalby
Nielsen

Smedemester Jens
Qvortrup Jensen
ses her sammen
med Hans Schmidt.
De inspicerer
smedens nyeste
produkt; front-
læsseren monteret
på den grå Massey
Ferguson.

Jens kom i smedelære i 1928 i Skrødstrup ved smedemester Søren Skov Nielsen. I 1935 overtog Jens Qvortrup Jensen en smedje i Allingåbro. Den 1. november 1946 overtager Jens Qvortrup Jensen en 'næsten nedlagt' smedje i Vinstrup.

Der var ifølge hans egen beretning, ikke mange af de lokale der troede han ville blive ved smedjen ret længe.

"Hvis du ikke vil, som vi vil, så får du ikke meget at lave, for vi skal selv bestemme, vi skal ikke have sådan en ny tilflytter, til at komme og bestemme over os". Så galt gik det dog ikke, Jens var en fremsynet mand, der kunne lave næsten alt. Selv at få de gamle vogne og maskiner til at virke igen.

I 1958 blev der bygget en stor maskinfabrik til smedjen, der blev kendt under navnet "Jena Maskinfabrik". Her producerede de bl.a. slåmaskiner, radrensere, harver, frontlæssere etc. som blev leveret over det meste af landet, samtidig med at det "almindelige" smedearbejde blev udført for de lokale landmænd.

I 1977 blev smedeforretningen solgt til en "Københavnner", der flyttede den til Enslev, nu skulle han vise de jyder, hvordan man drev smedeforretning, men tre år senere gik "Københavnneren" konkurs, til stor ærgrelse for Jens Qvortrup Jensen.

Hans Schmidt købte det nye værksted med hal, her blev der indrettet en automobilforretning og dermed sluttede eventyret ifølge Jens Qvortrup, fordi der ikke var nogen, der kunne finde ud af, at drive smede- og maskinforretning ude på landet.

Skrevet af Jens Qvortrup *"I min tid, som smedemester, har jeg uddannet 20 lærlinge som grovsmede og autoriseret landbrugssmede. Først i Allingåbro og de sidste mange år, 28 i Vinstrup, næsten alle i overordnede stillinger."*

Efterskrift: *Der er ingen tvivl om, at Jens Qvortrup Jensen har været en driftig handelsmand, der ikke har set begrænsninger men muligheder, og dem har han udnyttet fuldt ud. Det må have været hårdt at se sit livsværk blive til ingenting, da helbredet svigtede.*

På arkivet har vi materiale om Jens Qvortrup Jensens erindringer fra barndommen, hans arbejdsliv og udfordringer. Derudover har han skrevet om "Smedpier" som var hans forgænger, samt meget mere.

Exner-familien i Hald

Pluk fra arkivmateriale om Exner familien - af Alis Skjødt Nielsen

Adolff Sophus Aage Exner (1870-1951) var den 19. dec. 1894 blevet gift med den svenskfødte Clara f. Brandt. Hun var opvokset i Borreby, der ligger 25 km øst for Ystad i Sverige - Clara var veninde med Aages søster Karen, og besøgte familien i 1891, derefter blev Aage og Clara forlovet.

Aage Exners selvportræt og et portræt han malede af sin hustru Clara.

Aage Exners ven, Søren Munkedal (1861-1948) født i Tønning ved Horsens, havde været elev på Kunstakademiet i København 1880-1885 og havde givetvis mødt Aage Exners far, den berømte Julius Exner, som var lærer og professor på akademiet.

Som færdiguddannet kom Søren Munkedal i tjeneste hos den franske arkitekt, Lecomte de Noüy - der var arkitekt for store arbejdsopgaver, som kong Carol 1. af Rumænien lod udføre. Især store og dekorative arbejder i ortodokse kirker, lavet i nybyzantinsk stil. En stil der tog hensyn til, at der nu eksisterede et nyt Rumænien.

Og det var på foranledning af Søren Munkedal, at Aage Exner i 1894 fik arbejde hos kong Carol 1. af Rumænien. Derfor havde Aage Exner et ønske om at gifte sig med sin Clara Brandt før de skulle bosætte sig i udlandet. Efter brylluppet rejste de til Rumænien og der skulle gå nogle år før første barn meldte sin ankomst, men den 31. marts 1897 blev Gustav Johan Adolf Exner født i Bukarest - (senere Provst Johan Exner i Hald).

Clara og Aage Exners liv i Rumænien var fyldt med arbejdsopgaver. Hovedopgaven var at udsmykke kirken Manastirea Sinaia i klosteranlægger tæt ved kong Carols sommerslot og derfor selvfølgelig, i tæt samarbejde med kongen.

Der er omkring 2000 m² store, veludførte malerier i den store kirke. Teknik og stil harmonerer med bygningens ældre dekorationer, men Aage Exner har alligevel holdt sig til mere naturlige og ekspressive dekorationer i stedet for de sædvanlige lidt mere stive figurer. I beskrivelsen af klostret og kirkerne hedder det, at Aage Exner var 'bygge-lederen', Lecomte Noüys meste skattede elev. De arbejdede tæt sammen med kongen om både restaurering af Curtea de Arges-klostret og De hellige kirkefædres Kloster i Iasi amt, i Rumænien.

Rumænerne lagde stor vægt på, at Aage Exner var uddannet på Kunstakademiet i København, og således en højt kvalificeret kunstner til at udføre de mange kirkelige opgaver. Som tak for det smukke og kunstneriske arbejde dekorerede Kong Carol 1. efterfølgende Aage Exner med en fortjenstmedalje.

Her ses det smukke maleri af kong Carol den 1. af Rumænien, regent 1866-1881.

Kong Carol var født som tysk prins Karl af Hohenzollern.

Bag ham ses metropolliten Josif Gheorghian, der var ortodoks biskop. (1829-1909)

Et smukt maleri af Rumæniens Dronning Elisabetha og Prinsesse Maria, der døde som 3-årig. Malerierne er på hver side af døren til klostrets kirke.

Til højre ses Sinaia-klostrets skaber Mihai Cantacuzino. Klosteret blev grundlagt i 1695.

Som før nævnt blev sønnen Gustav Johan Adolf Exner født i 1897 i Bukarest. Han fik dog sin skolegang i Danmark og læste videre til teolog på Københavns Universitet. Herfra blev han cand. theol. i 1922. Han blev gift 20. september 1923 med Gunild Holt, født 14. april 1899 i København, datter af sognepræst C. J. Holt og hustru Sophie f. Lind.

Som nygift i 1923 blev han sognepræst i Hald-Kærby sogne. I 1931 blev han provst for Nørhald, Gjerlev og Onsild Herreder indtil 1964. Sammen med Gunild blev de forældre til i alt 7 børn, alle født i Hald:

Karen Exner, *22. august 1924 - senere arkitekt

gift med Knud Erik Simonsen - civilingeniør

Børn: Jørgen, Mogens, Henrik og Margrethe.

Johannes Exner, *25. marts 1926 - senere arkitekt

gift med Inger Würtzen - arkitekt

Børn: Hans, Karen, Anna Mette og Morten.

Elsebeth Exner, *18. februar 1928

gift med Ejgil Kromann, senere Richard Jørgensen.

Børn:

Poul Aage Exner, *24. november 1929 - præst

gift med Gytte Windfeld - cand. psych.

Børn: Bennedikte, David og Agnete.

Clara Sofie Birgitte Exner, *12. marts 1931

gift med Hans Christensen

Børn: Aage, Gorm og Eva.

Bent Exner, *12. november 1932 - senere guldsmed

gift med Helga Menzel - guldsmed

Børn: Andreas, Julie, Nanna og Marie-Louise.

Bodil Exner, *20. marts 1934

gift med Niels Jørgen Riis - præst

Børn: Johannes og Anna.

I 1943 blev provst J. Exner bemyndiget af Statsministeriet og Kirkeministeriet til at arbejde med fredning af omgivelserne ved Danmarks kirker, for at sikre en fri og smuk placering i landskabet og i bybilledet. Han nåede at få godkendt 4500 fredninger af kirkers, kirkegårdes og præstegårdes omgivelser, og fredningerne kom aldrig til at koste en krone i erstatning!

Den meget flittige præst nåede på tre år at besøge 2000 kirker, samt besøg hos diverse menighedsråd og sogneråd plus dommere og provster, når han var på sine ture rundt i landet. Der skrives også om ham, at han tegnede den nye præstegård i Hald kort efter sin tiltræden, fordi den gamle, stråtækte bindingsværksgård var blevet undermineret af rotter og derved erklæret uegnet som bolig for mennesker.

Han var generelt meget kreativ, han tegnede alterbordet i Kærby kirke og i en kirke på Mors nåede han at tegne en ny lysestage, når han nu alligevel var på besøg!

Johan Exner og sønnen Johannes var aktive i modstandsbevægelsen under 2. verdenskrig. Provstens var logivært og Johannes havde lavet illustrationer for sin dansklærer, Budtz-Jørgensen, til det illegale blad *Randersfronten*.

Lørdag aften den 17. februar 1945 havde Johannes og Knud Erik været på Hvidsten Kro sammen med den nye gruppe, der var startet efter den første Hvidsten-gruppens tragiske endeligt. Den nye gruppe var blevet bedt om at finde et egnet sted til faldskærms-nedkastning af ammunition fra England. Efter mødet cyklede Johannes og Knud Erik hjem til Hald Præstegård for at sove. Det var et stykke tid siden de havde været der, Johannes boede ikke hjemme mere.

Da de kom til præstegården var alle gået i seng. Knud Erik lagde sig på divanen i provstens studereværelse og Johannes gik op på loftet til sit gamle værelse.

Søndag morgen den 18. februar 1945 kom Gestapo med arrestordre til både Hald og Spentrup præstegårde. De arresterede blev kørt til Randers Politistation i Vestergade. Her blev de alle forhørt og den tyske vagtpost gik frem og tilbage, mens Provsten stod med armene over kors og fulgte tyskeren med øjnene. Så skulle han forhøres, og Provsten satte sig, nonchalant som han var, med benene overskrævs og svarede overlegent på påstande om, at tyskeren havde set nogle illegale blade i Provstens papirkurv.

Hertil svarede Provsten, at det var dét en papirkurv var til.

Tyskeren kom med trusler om, hvor nemt det var at få fat i Provstens døtre, Karen og Elsebeth, hvis ikke de fik sandheden. På et tidspunkt blev den tyske forhørsleder vred og bad Provsten om at rejse sig op. Han rejste sig, lagde armene over kors og sagde, at hvis det behagede den herre, så kunne de da godt tale sammen på den måde.

Endelig blev Provsten løsladt, og han var hjemme i Hald over middag. Der skulle have været gudstjeneste kl. 10, men der blev i stedet for holdt gudstjeneste kl. 14, for gudstjeneste skulle der være i Hald. Kirken var fyldt til bristepunktet, for alle havde hørt at Provsten var kommet hjem igen.

Mens Provst Exner var kommet hjem til Hald, blev sønnen Johannes og mange andre kørt til arresthuset, der lå nær Domkirken i Aarhus, hvortil de ankom sidst på eftermiddagen. De fik anvist deres celler i et 3-4 etagers arresthus med en midterkorridor og gangbroer og der var en forfærdelig akustik.

Johannes kom ind i et forhørsrum og blev stillet forskellige spørgsmål. Første forhør gik fint, der var ingen problemer. Man skulle bare sige sandheden, så var tyskerne jo flinke.

Andet forhør var mere alvorligt, nærgående og barsk i tonen. Men han følte, at han i kraft af sin mors 'bibelske velsignelse' ved afskeden, havde fået mod og styrke til at nægte alt. Nægtede konsekvent alt! Han fortæller videre, at han under efterfølgende forhør blev voldsomt gennembanket og havde mén resten af livet.

Fjerde forhør blev slemt. Han blev ikke kørt til politistationen som ved de andre forhør, men ført ind i fængslets badeafdeling, hvor han blev stillet op under en lukket bruser. To mænd var til stede og udenfor stod en tredje med maskinpistol. Det virkede ildevarslende.

Så blev der spurgt, om han nu ville sige sandheden og da Johannes siger til de to, at han allerede har fortalt sandheden, får han et så voldsomt knytnæveslag i ansigtet, at han falder om på stengulvet. Dette gentog sig flere gange. Der blev lukket op for bruseren og han kom op at stå. Sceneriet fortsatte igen og igen uden megen snak og forsøgte han at væрге for sit hoved, slog de bare andre steder.

Forhøret var begyndt om morgenen og Johannes var først tilbage i sin celle ved seks-syvtiden om aftenen. Hans medfanger var blevet flyttet, de skulle jo ikke se hvordan han så ud. Han havde det meget slemt, kæbepartiet var slået i stykker, han havde spyttet tandstumper ud og han blødte.

Han var chokeret fysisk og psykisk, havde det elendigt og smertefuldt hele natten og frygtede den nærmeste fremtid. Og de følgende dage var grimme. Flere forhør, fortsat vold. Og når tyskerne spurgte ham, hvorfor han dog så sådan ud, beordrede de ham til at stikke hovedet i en spand koldt vand, der stod i et rum ved siden af, netop for det samme. Denne tortur fortsatte i to uger, hvorefter han blev indsat i Frøslevlejren.

Nætterne i cellen var slemme og fyldt med drømme om mislykkede flugtforsøg. Han drømte ofte om mad, fordi han fik alt for lidt at spise. Han åd derfor også æggeskaller, kartoffelskræl, resterne i madskålen udenfor nabocellens dør, hvis fangevogteren tillod det.

En nat lød der nogle voldsomme eksplosioner og han tænkte, at det måske var englænderne der havde bombet fængslet og at murene var revnet så meget at han kunne slippe ud i det fri ... eller bare dø. Det var en frydefuld tanke midt i al elendigheden.

Næste dag skulle han i forhør igen og forhørslederen belærte ham om, at det var Johannes' og alle andre sabotørers skyld at gaden nu var blevet schallburget af Det Tyske Sikkerhedspoliti.

Forhørslederen var også overbevist om, at Johannes måtte have våben, dog havde de ingen beviser, men det skulle de nok få banket ud af ham. Og de forsøgte da også at banke 'sandheden' ud af ham, men for Johannes var det indlysende umuligt at erkende noget han ikke havde gjort. Han vidste jo godt at der var dødsstraf for våbenbesiddelse, men alligevel gik situationen alligevel helt i hårknode.

Men her kulminerede volden. Kæbepartiet var helt kvast og han kunne ikke mere føle smerte. Han havde svært ved at tale og den blodig bløde 'kæbemasse' føltes uvirkelig og kvalmende ulækker. Som en del af hovedet var smadret til en grødmasse med løse dele i, skriver han i sine erindringer.

I en af pauserne fik han lov til at komme ud i fængselsgården og få lidt frisk luft. Her var også tolken og han fortalte til tolken, en sønderjyde, at uanset hvad han svarede under forhørene, så fik han bank alligevel. Tolken spurgte den 18-årige Johannes, om han troede krigen ville vare længe endnu, hvortil Johannes svarede, at dét troede han bestemt ikke, tyskerne kapitulerer snart.

Tilbage i forhørslokalet henvendte tolken sig til forhørsleder Richter. Efter denne samtale, var der ikke mere vold. Og dermed kunne Johannes være sikker på, at Gestapo ikke kendte til *Randersfronten* og *Hvidstengruppen nr.2*.

Rapporten blev skrevet færdig og med Johannes' underskrift, spredte der sig en stor indre glæde over, at Gestapo ikke havde fået nogle oplysninger ud af ham om *Randersfronten* og *Hvidstengruppe nr.2*.

Johannes Exners mareridt varede ca. 14 dage. Det var et helvede. Årtier efter har han ikke haft lyst til at tale om det, han ville med sikkerhed få mareridt om natten. Hans hustru Inger har vækket ham adskillige gange, når hun hørte smertestønnen eller råb om hjælp.

Han fortæller videre om, da han og andre medfanger skulle på en såkaldt *himmelflugt* med godstog til Frøslev. Man valgte nemlig at placere fangerne i vognen lige efter lokomotivet, for hvis der skete jernbanesabotage, så var det fangerne der først røg til himmels.

I Fredericia holdt der på sporet ved siden af, en fangetransport, med *muselmænd*. Det var et tog af kreaturvogne med knoglemagre norske fanger i sribede fangedragter. På dét tidspunkt var Folke Bernadotte allerede i gang med at redde norske og danske fange ud af de tyske koncentrationslejre og videre til Sverige - men, på det tidspunkt vidste Johannes intet om dette. Han og hans medfanger skulle videre sydpå til en fangelejr. Ingen i de to tog, vidste noget om hvad der foregik. Men de danske jernbanefolk i Fredericia var enestående, de sneg sig frem til togene med madpakker, som de stak ind til fangerne i begge tog.

Der var død stille da de kom til lejren og vagtsoldaterne gjorde stilfærdigt opmærksom på, at det træløse bælte omkring lejren, var et minefelt! Næste morgen blev de afluset og fik sribet fangetøj på. Det var noget ganske godt tøj; bukser, trøje, træsko eller træskostøvler og en sort kraftig jakke. Herefter kom Johannes til at bo i barak 14. Her var også hans morbror Paul Holt, som *muselmand* fra Neuengamme.

På et tidspunkt var der 36 mand på stuen, der var fordelt i sengeblokke. Hver blok var sammenstillet af to 3-etagers køjer med 2 madrasser på hver etage til 3 mand. Senere kom der flere til, så der var ret trangt.

Der foregik en masse ting i lejren hvor der var placeret stikkere mellem os, så vi skulle passe på med hvad vi sagde til hinanden. Der var danske læger (fanger) i sygebarakken som hjalp Johannes med hans kæbeprobem. Han kunne kun åbne munden 8 mm og måtte skære al tømme i tynde skiver. Lægen anbefalede Johannes at gå over i snedkeriet og få lavet en kile som kunne presses længere og længere ind, indtil kæben gik op. Få dage efter skete det virkelig - pludseligt og smertefuldt - men herligt.

Morgenappellerne var uhyggelige. Gestapos brutalt støjende entré spredte altid en angstfyldt atmosfære. Ved disse appeller udpegedes der altid fanger, som blev sendt til tyske koncentrationslejre. Hver morgen oplevedes derfor som en dødsafsigtelse, med risiko for dødsdom. Der var også mange fanger der blev hentet til nye forhør eller blev taget ud for at blive skudt.

Johannes skriver videre: Jeg havde fødselsdag den 25. marts og fyldte 19 år. Jeg kunne gå frit omkring i lejren fordi jeg arbejdede om natten i *Scheisse-kommandoen*, der havde til opgave at pumpe lort op fra lejrens tanke over i nogle bønders ajlebeholdere. Det blev brugt til gødning på markerne. Lejren havde over 6000 fanger, så der blev produceret en del.

Mens jeg gik 'frit' omkring, kom en fange hen og spurgte om jeg hed Johannes Exner. Han havde opfattet at min far var i lejren. Det blev jeg urolig over, men fandt senere ud af, at han havde villet besøge mig, i anledning af min fødselsdag. Han ville gerne snakke med mig, men det måtte han ikke. Tyskeren lovede at viderebringe noget tobak til mig, men beholdt selv noget af det.

Der gik rygter om, at Folke Bernadotte ville komme til lejren. Han var i gang med at redde danske og norske fanger ud af tyske koncentrationslejre. Så en dag var der vedholdende rygter om, at Bernadotte var i lejren. Vi løb op til appelpladsen - et område vi ikke måtte betræde, medmindre vi var kommanderet til det - og det var forbudt at samles i grupper - man måtte heller ikke tale eller synge sammen, men nu strømmede vi ind på pladsen og efterhånden stod der adskillige tusinde fanger.

Så begyndte nogen at synge "Du gamla, du fria, du fjällhöga Nord" - der skete intet, der blev ikke skudt - langsomt steg sangen i styrke, blev mere og mere fast og omfattede efterhånden en flere tusindtallig stor forsamling. Dét var utrolig stærkt!

Bernadottes *Hvide Busser* begyndte transporterne fra Frøslev sidst i april. Jeg var (sammen med morbror Paul) heldig at skulle med den første bus. Måske var jeg heldig på grund af den vold jeg havde været udsat for i fængslet i Aarhus. Der var stærk bevogtning i busserne, to chauffører og to mænd med maskinpistoler.

Der var mange busser, et halvt hundrede stykker.

Det var et fantastisk syn under kørslen at kigge skråt bagud og se den lange kortege, der som en hvid orm bugtede sig gennem det sønderjyske landskab. Ved Storebælt skulle vi med færgen, i Slagelse og Ringsted myldrede folk ud på gaderne. Folk rakte mad, cigaretter, og alskens ting ind i bussen. Jeg spiste Gule Ærter som jeg blev hønesyg af og lige siden har jeg ikke kunnet tåle Gule Ærter.

Videre til København, med færgen over til Malmø, herfra videre til Helsingborg, hvor vi måtte stå i kø for at blive afluset. Vi står mange timer i kø og det var en mærkelig træthed der kom, nærmest som om hjernen skulle eksplodere. Af de svenske sygeplejersker blev vi skuret med sæbe og træld, her og der og alle vegne. Til sidst blev vi pudret i DDT, klædt på i nyt svensk tøj - habit!

Sammen med en gruppe på 200 mand endte jeg i de smålandske skove, et lille bitte sted som hed Eneyda. Her var vi i karantæne i en lejer omgivet af 2m højt hegn og bevogtet af soldater fra det svenske hjemmевærn. En folkeskolelærer listede en radio ind til os og tæt presset om den lille radio, oplevede vi således Danmarks befrielse den 4. maj 1945!

To uger efter - den 17. maj - måtte vi komme hjem. Læreren var mødt op med sine elever og en masse nyudsprungne birkegrene. Da toget kom ind, pyntede de vognene med lysegrønne grene alle steder det var muligt. Så sang læreren og alle børnene og alle os andre: "Du gamla, du fria, du fjellhöga Nord" efterfulgt af "Der er et yndigt land". Og så kørte vi gennem Sverige hjem til Danmark.

Niels Christian Ditleff født 29. okt. 1881, død 18. juni 1956, var en norsk diplomat og forfatter. Før anden verdenskrig var han norsk ambassadør i Warszawa og som sådan var han aktiv under det tyske angreb på Polen i 1939, hvor han fik de to parter til at forhandle og i den sammenhæng udvirkede evakuering af 1.200 personer fra neutrale lande.

Da Norge blev invaderet i april 1940, flygtede Ditleff til Sverige hvorfra han arbejdede med at organisere hjælp til sit fædreland.

I Danmark havde den danske admiral Carl Hammerich lagt hemmelige planer om et Jyllandskorps, der skulle redde danske og norske fanger ud fra lejrene. I samarbejde med en gruppe skandinaver blev fangerne registreret, og der blev lagt planer om transport og forplejning, og der blev også forberedt karantæne-

stationer for fangerne ved ankomsten til Danmark.

Carl Hammerich født 25. april 1888 i Aarhus, død 21. marts 1945 i København, var dansk kontreadmiral og modstandsmand.

Han blev gift den 15. januar 1921 i Holmens Kirke med Borghold Schmidt.

Han spillede en vigtig rolle i hjælpearbejdet for civile under anden verdenskrig.

Som norsk gift var han med til at organisere fødevarerhjælp til Norge, og sammen med den norske diplomat Niels Christian Ditleff var Hammerich en af nøglepersonerne i planlægningen af hjælpeaktionen for de skandinaviske fanger i Tyskland i form af de hvide busser.

Carl Hammerich blev arresteret af tyskerne og omkom under Royal Air Forces bombardement af Shellhuset i København i slutningen af krigen.

Kilde: Wikipedia

En Amerikarejse

Arkivet har fået tilsendt en beretning om en rejse til Amerika, fortalt af Kristen Wilhelmsen, interviewet og optaget på spolebåndoptager, efterfølgende nedskrevet - af Eli Christensen, Gjerlev.

Denne fortælling er en lettere redigeret udskrift af Kristen Wilhelmsens fortælling om hans og broderen Antons rejse til Amerika år 1947. Fortællingen blev optaget på spolebåndoptager på Blidstrup efterskole i vinteren 1964 – 65. Kristen var da ca. 65 år gammel.

For at forstå historien, må vi helt tilbage til ca. 1880. På det tidspunkt var der en smed i Gjettrup, en typisk landsbysmed. Han var en driftig og arbejdsom mand, hvilket blandt andet resulterede i en børneflokk på 10, 7 drenge og 3 piger. Kristen var den 3. yngste i flokken. Smeden sled dagligt hårdt for at skaffe føden til alle de munde, og drengene kunne godt se, at det med arv, var ikke noget at satse på, så de var klar over, at de selv måtte skaffe til dagen og vejen.

Det resulterede i, at 6 af Kristens brødre rejste til Amerika, den ældste, da han var 16 år gammel, Kristen var da 2 år, og kunne ikke huske ham, men det må have været omkring 1902. Da Kristen senere så ham, syntes han, at han havde et forfærdelig grimt hoved. Det værste var, at ligegyldig hvor de kom frem, sagde alle de mødte, "Well, we can see your are Wilhelms brother, you are like him."

Det var Kristen ikke så glad for, når han nu syntes han var så grim. Som så mange andre, kom Kristen ud at tjene, da han var 9 år gammel. Et par af brødrene kom hjem på besøg fra det fjerne land, og kunne fortælle mange spændende ting, og jo mere Kristen hørte, des mere længtes han efter at rejse derover. Ligeledes kom der ofte breve derovrefra, hvor de fortalte om hvordan de klarede sig, og jo mere Kristen hørte, des større blev længslen efter at rejse.

Kristen skulle efter høsten vogte køer på stubmarkerne. Når der var ro til det, sad han på en gravhøj og drømte om Amerika. Var vinden i vest, troede han, at skyerne kom helt fra Amerika, og var den i øst, måtte de drive derover, og han drømte om at rejse med. Problemet var, at da han var ti – elleve år, blev han kæreste med Karen, og hun ville under ingen omstændigheder ud at sejle, så Kristen måtte pænt blive hjemme. I 1965 havde han og Karen været gift i over 40 år, så det var vist godt, at han blev hjemme.

Det var hårdt for en mor, at få syv sønner, og de seks rejste til et fjernt og fremmed land, næsten før de kunne tørre snottet væk fra deres egen næse. Seks gange stod hun ved køkkenbordet i det fattige smedehjem, og pakkede en kuffert med hvad de kunne undvære. Øverst i kufferten lagde hun en æske med russere. Russere er nogle tykke tvebak-lignende småkager med sukker og kanel. Tørre som aske, og hårde som sten. De skulle være gode mod søsyge. Ved siden af, lagde hun en bibel. For de fleste gik det sådan, at den sank længere og længere ned, for til sidst ikke at blive brugt længere. Seks gange sendte hun en søn af sted, vel vidende, at hun sikkert ikke fik ham at se igen.

Anton var ti år ældre end Kristen. Han blev kæreste med Dagmar, da de gik til præst. Det gik godt et par år, men så gik det forbi, og Anton købte billet til Amerika. Han ville af sted, når Dagmar alligevel ikke ville have ham. Aftenen før afrejsen ville han sige farvel til Dagmar, og så blev de kærester igen. Hvad skulle han nu gøre? Blev han hjemme ved Dagmar, var pengene til billetten spildt, og det var ikke sikkert det holdt denne gang.

De blev enige om, at han skulle rejse. Anton blev i Amerika i to år. Så blev længslen efter Dagmar for stor, så han kom hjem igen, lige så fattig som da han rejste ud, nemlig uden en øre på lommen. Han kom hjem på efterkrav på konsulatets regning. Billetten gjaldt kun til Struer, så de sidste 30 kilometer måtte han gå. På de to år, rejste han rundt, og så, hvad der var værd at se i Amerika.

I 1946 havde Kristen fået dårlig ryg og havde solgt landbruget, og i julen 1946 besluttede han og broderen Anton, der havde overtaget smedjen i Gjettrup, at de ville besøge deres brødre i Amerika.

De var alle blevet gift derovre, men på grund af krigen, havde de ikke hørt meget fra dem i nogle år, men i 1946 var det igen blevet muligt at rejse.

Kristen mente, det kunne være spændende, hvis de kunne sejle med Queen Elisabeth, men uha nej, mente Anton. Det var helt bestemt ikke for bønder, og ej heller for smede. Det ville også blive alt for dyrt, så de forhørte sig om billet med ØK og deres kombinerede fragt-og passagerskibe.

Det kostede 4000,- kroner pr billet fra England til New York og retur. Det var dyrt, men det var så det.

På det tidspunkt var der en barber i Vestervig, der også var billet-agent for forskellige dampskibsselskaber og rederier. Han hed Kristian.

En dag ringede han til Kristen, og sagde, at han havde hørt de skulle rejse til Amerika. Og at han havde to billetter.

Nåh, har du det, svarede Kristen, og fortsatte, ”hvilken båd er det til?” Det er til Queen Elisabeth. Det er til anden klasse.

Nu blev Kristen interesseret. Var det virkelig muligt at komme med Queen Elisabeth, som han så gerne ville? Han vidste jo, hvad en billet med ØK kostede, så han turde næsten ikke spørge om prisen. De koster 2600,- kroner pr billet, fra Southampton til New York, tur retur. Kristen købte billetterne samme dag.

For at rejse til Amerika skulle de have indrejsetilladelse, et såkaldt visa. De skrev til den amerikanske ambassade, at de havde 5 brødre i Amerika, og de ønskede at besøge dem. Ambassaden sendte papirer, der skulle udfyldes. De blev returneret, og de blev indkaldt til et møde på ambassaden i København.

Her blev der taget fingeraftryk, udfyldt skemaer og indrejsepapirer. De skulle også skaffe en kaution fra Amerika, så en af brødrene, der var malermester i Chicago, kautionerede for dem, og garanterede, at de ville forlade Amerika til den fastsatte tid, og at de ikke ville falde den amerikanske stat til byrde. Det blev alt sammen sendt til ambassaden.

De skulle sejle fra Esbjerg den 29. maj om aftenen, og fra Southampton den 4 juni, men de hørte intet fra ambassaden, der tilmed havde deres pas.

Der gik februar, marts og april, så de var en smule nervøse. Anton rejste til København og rykkede for papirerne. På ambassaden var de både storsnude og flabede overfor ham, men lovede, at papirerne ville blive sendt i løbet af få dage. Det troede Anton på, og rejste tilbage til Thy. Der kom stadig ingen papirer. De skrev til ambassaden. Der kom intet svar. Det blev den 15. maj, og de havde betalt 2600 kroner for billetterne. Hvis ikke de fik visa, var pengene spildt. De ringede til hovedagenturet i København, og forhørte, om billetterne kunne refunderes. Det kunne de godt, men de skulle have 14 dage til at sælge dem til anden side. Det var samme dag. De beholdt billetterne, og håbede på at få visa før den 26.

Kristen kontaktede dommer Holm fra Vestervig. Han var folketingsmedlem, og rejste ofte til København. Han blev sat ind i sagen, og bedt om at gå på ambassaden, og rykke for papirerne. Dommeren mente, at det havde været bedre at få visa først, og så købe billet senere.

Det kunne være rigtig nok, men nu havde de billet, og manglede visa. På ambassaden var de også flabede overfor ham, men da de hørte, han var folketingsmedlem og dommer, fik piben en anden lyd. Det er utroligt, hvad titler kan udrette. Han forklarede dem i tydelige vendinger, at det var ambassadens pligt at sørge for, at de rejsende fik papirer rettidigt, så rejsen kunne foretages planmæssig. Også til ham, lovede de at sende papirerne, men der skete intet.

Mandag den 24. maj, altså fem dage, før de skulle rejse, kom der kort fra ambassaden, at de skulle møde tirsdag middag klokken tolv til samtale med konsulen. De rejste til København, og fik nok en gang taget fingeraftryk, udfyldt en masse papirer, hvorefter de blev kaldt ind til konsulen, der ville vide, hvad deres ærinde i Amerika var. De fortalte, som sandt var, at de ville besøge deres 5 brødre, og derudover snakkede de om lidt af hvert. De fortalte, at de skulle med morgentoget fra Hurup klokken 6 førstkommande lørdag. Konsulen lovede at sende papirerne, så de ville være med posttoget i Hurup torsdag morgen klokken 8. Det troede de på, og rejste tilbage til Thy.

Torsdag morgen gik Kristen til posttoget. Ingen papirer. Fredag morgen. Ingen papirer.

Anton og Kristen snakkede i telefon, så trådene mellem Gettrup og Hurup var rødgloedende. Et par gange, blev de afbrudt af de flinke damer på centralen, der skulle vide, om samtalen skulle vare så længe. Anton troede ikke, de kom af sted, men Kristen ville af sted. Det kunne bare passe, de havde betalt for det, hele 2600 kroner plus billet fra Esbjerg til England.

Venner og familie kom på visit, og ønskede god rejse, hvis altså de kom af sted. Det udviklede sig til noget nær en cirkusforestilling med alle de mennesker, der kom og gik. Omtrent det halve af byen og oplandet var efterhånden orienteret, og mødte op for at vise deres delagtighed og forståelse, men ingen var i stand til at gøre noget. Hverken Kristen eller Karen fik lukket et øje den nat.

Karen havde flere gange sagt, at hun troede hun døde, hvis Kristen rejste til Amerika i to måneder, men Kristen mente, hun ville live gevaldigt op, når han kom hjem igen. Meget bedre var det ikke i Gettrup, hos Anton og Dagmar.

Hvis papirerne var i et tog mellem København og Hurup, var løbet kørt. Hvis de stadig var på ambassaden, mente Kristen, at det måtte være muligt, at få dem til Esbjerg.

Det blev bestemt, at Anton skulle rejse med morgentoget fra Hurup klokken 6. Undersøge, om papirerne var sendt til rederiet eller posthuset i Esbjerg, og ellers forsøge at holde Englandsbåden tilbage med snak.

En af Antons sønner, Robert, var natportier i Århus.

Ham ringede de til, og spurgte, om han kunne tage nat damperen fra Århus til København. Der skulle han møde op på ambassaden klokken ni, når de åbnede. Hvis papirerne stadig var der, skulle han få dem udleveret, og derefter tage lyntoget Englænderen til Esbjerg klokken tolv. Så kunne de få papirerne, før Kronprins Frederik sejlede til England.

Anton rejste. Robert rejste, og Kristen mødte op på stationen i Hurup, for at se om papirerne var med posttoget. Det var de ikke.

Klokken ni ringede Kristen til ambassaden, og fik bekræftet, at papirerne stadig var der. Det var en sød pige, der på ambassadens vegne, modtog alle tiders skideballe. På grund af deres sløseri, fortalte Kristen, stod hans bror nu i Esbjerg og passede på, at Kronprins Frederik ikke stak af!

At han selv stod i Hurup, og knap kunne nå til Esbjerg før skibet sejlede, og at de havde sendt en mand med nat damperen fra Århus til København, så han kunne være på ambassaden klokken ni. Om hun ville være så venlig, at udlevere papirerne til ham NU!

Robert fik papirerne, og mødte op på hovedbanegården klokken 11, for at købe billet til lyntoget Englænderen, men alt var udsolgt. Det kunne ikke lade sig gøre, at få så meget som en støvle med. Det var sidste forbindelse til Esbjerg. Det var dengang ikke muligt, at gøre turen i bil, på under 6 – 7 timer, så Robert ringede til Kastrup lufthavn. Om han kunne få et fly til Esbjerg, hurtigst muligt.

Det kunne han. Morian Hansen holdt der, og kunne flyve med ham. Han sendte så et telegram til rederiet i Esbjerg, at han ville komme med fly, og ikke som aftalt, med toget.

Da Robert kommer til Kastrup, og finder flyet, sidder Morian Hansen der allerede. En nydelig klædt herre er ved at stige om bord fra den anden side. Der var to sæder i flyet, og den ene var til piloten. God dag, siger Robert. Jeg er Robert Wilhelmsen fra Århus. Jeg skal til Esbjerg med visa og pas til min far og onkel. De skal med damperen til England i eftermiddag. Det er meget vigtig, at de får disse papirer, da de ellers ikke kan komme til Amerika.

Den nydelige klædte herre siger så. Jeg er direktør for Wivex. Jeg skal med den samme damper til England.

Så må De gøre mig en tjeneste, siger Robert. De må tage disse papirer med til Esbjerg. Jeg ringer til politiet i Esbjerg, og beder dem sørge for, at De og min far mødes i toldbygningen, så min far og onkel kan få visa og pas.

Da Kristen kommer til Esbjerg klokken sytten, er situationen således: En af Antons sønner, Carl Oscar, der er motorcykel forhandler i Holstebro, er kørt til Esbjerg, for at vinke farvel til Kristen og Anton.

De står alle og kigger op i luften, som om deres duer var fløjet væk. Kristen vil vide, hvad de står og glør efter, og får fortalt, at Robert ikke kom med toget, men at han kommer med flyvemaskine.

Så dukker der en lille rød flyvemaskine op ude i øst, og Carl Oscar farer af sted, men kommer lige så hurtigt tilbage. Det var bare en der fløj rundflyvning.

Klokken er nu et kvarter i seks, og Kronprins Frederik skal sejle klokken seks. Alle andre passagerer er for længst gået ombord, og de har stadig ikke pas og visa. Carl Oscar står og vrider hænder af bare nervøsitet. Anton går rastløs frem og tilbage på kajen, med en politibetjent i hælene, og Kristen holder krampagtig fast i fortøjningerne til Kronprins Frederik, at den ikke skal stikke af i utide.

Endelig kommer en velklædt herre ind i toldbygningen med et par kufferter. Politiet kommer slæbende med Anton, og siger: den herre er direktør for Wivex, den herre er smed Wilhelmsen fra Gjettrup. Vil direktøren være så venlig, at overrække smed Wilhelmsen, de papirer der blev Dem overdraget i Kastrup lufthavn. De greb deres kufferter, og spænedede alt det de kunne ombord på Kronprins Frederik.

Som Kristen giver udtryk for, var det med tyndslidte nerver, efter de sidste par ugers oplevelser, at de endelig kunne slappe af, og begynde rejsen til Amerika.

Da de sejler ud af Esbjerg havn, siger Anton til Kristen, at han håber det bliver storm. Er du tov'li', siger Kristen, hvorfor dog det?

Jo, siger Anton. Da jeg rejste til Amerika, for fyrré år siden, stormede det i elleve døgn, og jeg brækkede mig i elleve døgn. Det kunne du have godt af at prøve. Det var nogle fromme ønsker, broderen havde.

Da de kommer godt udenfor Esbjerg, i det dejligste vejr, man kan forestille sig, bliver der meddelt over højtaleren, at der er telefon til Anton Wilhelmsen fra Gjettrup. Det kan Anton ikke rigtig fatte, her langt ude på havet, men han skynder sig til radiatorummet. Det var Carl Oscar, der fra en central, havde bedt om en samtale over Lyngby radio. Han ville bare sige god rejse, nok en gang.

I dag, kan man godt ryste lidt på hovedet, over det var en sensation, at det var muligt, at få en telefonsamtale, fra et skib til land, og omvendt. (Skribentens kommentar).

Da de anløber Harwich, er det første de ser fire – fem ødelagte torpedojagere, der ligger sammen med resterne af nogle udbombede fragtskibe, slæbt lidt op på stranden.

De fire dage, de er i England, ser de overalt spor efter krigen, og de taler flere gange om, hvor billigt Danmark slap for krigens rædsler. Kristen synes, at Anton er en dejlig rejsefælle. Selv kan han ikke tale engelsk, men Anton, selv om det er fyrré år siden, han var i Amerika, taler engelsk, eller amerikansk, som en selvfølgelighed, lige så snart han sætter foden på britisk jord.

I toget mod London, taler han med andre rejsende. Kristen er godt nok lidt i tvivl om Antons engelskkundskaber, da damerne, de er i kupe sammen med, ind imellem rødmer lidt meget.

I London, er alle stationer bombet. De fleste britiske stationer, var før krigen opført med stål-hvælvinger og glas, og nu var der kun forvredet stål tilbage. Der var mange afspærrede områder, da man stadigvæk ledte efter ueksploderede brand- og sprængbomber.

I deres tid i London, kørte de med dobbeltdækkerbusser, for at se så meget som muligt. De kørte med bussen, til de så et eller andet, de ville studere nærmere, eller indtil konduktøren smed dem ud, men så steg de bare på den næste bus. Det fungerede meget godt, idet muligheden for at møde den samme konduktør var meget ringe. De fik set Tower of London, og Buckingham Palace. De var i Westminster Abby. Der blev Anton så from, at han begyndte at bede fadervor, på engelsk, og det tilmed midt på dagen. De gik tur langs Themsén, der var så snavset, at Kristen ville have betænkeligheder, med at lukke gæs deri, men der var alligevel mange lokale, der badede der.

På et tidspunkt, medens de går rundt i Westminster Abby, får de begge behov, for at træde lidt af på naturens vegne, ikke noget stort, men alligevel særdeles påtrængende. Det er ikke muligt at finde en dør for mænd, og situationen bliver mere og mere presserende. Inde i en sidefløj, der ligger lidt dunkel hen, var der to statuer, sådan omtrent i tredobbelt mandsstørrelse, og bag den ene, var der en dør. Døren var låst, men den var ikke helt tæt forneden, så Anton siger til Kristen, om at holde vagt. Han skulle bare stille sig ved hjørnet, og hvis han rakte hånden op, skulle han blive færdig i en fart. Når han så var færdig, kunne de bytte plads.

De var klar over, at der ville blive en større sø udenfor, så de forlod Westminster Abby i en fart, og gemte sig i menneskemylderet.

Saint Paul's Cathedral, var bygget uden tårn. I stedet var der over korsarmene en stor kuppel. Højt som et fyrtårn, mente Kristen. Udvendig, langs med kuplen, var der en balkon, hvorfra der var den fineste udsigt over London. Mærkværdigvis var kirken næsten uskadt, mens alt i mere end en kilometers afstand, hele vejen rundt om kirken var ruiner og brandtomter, efter tyskernes bombardementer. Al murværk på kirken, var sort af sod, fra de mange brande, men kirken stod som et monument midt i ødelæggelserne, hvilket gjorde et stort indtryk på både Kristen og Anton. Efter således at have studeret London i 4 dage, var de klar til at tage til Southampton, og derfra til Amerika.

Hver gang et af rederiets skibe, Queen Elisabeth, Queen Mary eller Mauritania, skulle sejle fra Southampton, afgik der hver time et særtog fra London med passagerer.

Kristen var vildt betaget af Queen Elisabeth. Han fortalte, at de lang tid før de nåede Southampton, kunne se skibets enorme skorstene rage højt op over byens tage. Skorstenene var så store, at der kunne køre et lokomotiv ind i hver. Skibet var tretten etager højt, tre under, og ti over vandet. Det var udstyret med fire dampmaskiner på hver 50 tusind hk. og trak hver en skrue, der vejede 36 ton, og gav skibet en hastighed på op mod 30 knob, hvilket svarer til ca. 55 km. i timen.

(Oplyst af Kristen. Ikke kontrolleret.)

(1 sømil = 1.852 m x 30 knob = 55.560 km timen / Red.)

Under krigen sejlede det med 10.000 soldater ad gangen fra USA og til England. På Anton og Kristens rejse, var der 2.600 passagerer, og 1.100 besætningsmedlemmer. I kahytten var der køjesenge, og Anton lagde straks beslag på den øverste, så Kristen, i tilfælde af søsyge, ikke skulle brække sig ned i hovedet på ham.

I Amerika var de i Chicago, på verdens største svineslagteri. De gik under verdens største vandfald, Niagara, og de var oppe i verdens højeste skyskraber, hvilket dengang var 102 etager. Men det kunne ikke måle sig med Queen Elisabeth, efter Kristens mening.

Der var 700 passagerer på 2. klasse, og de skulle spise i to hold. Kristen og Anton havde fundet et passende bord til 6, og havde set hvordan de andre smovsede i flæsketeg med sprød svær, eller and, med rødkål og brun sovs, så det kunne de også godt tænke sig.

Problemet var, at spisekortet var på fransk, og det forstod de ikke en døjt af, men Kristen fik da peget på noget på kortet, og glædede sig til andestegen.

Stor var hans skuffelse, da tjeneren kom anstigende med en tallerken grønkålssuppe. For eftertiden klarede han problemet, ved at pege på en af de andres tallerkner, med noget der så lækkert ud.

Anton elskede at spille skak, og overtalte Kristen til at spille mod ham i salonen, selv om Kristen ikke brød sig om at spille mod Anton, fordi han altid vandt, men Anton insisterede, fordi, der så måske var andre, der ville spille mod ham. Ganske rigtig, kom der et par damer, og bad om et spil, som Anton vandt. Ligeså med de næste par spil, og til sidst ville de kun spille mod ham, hvis han fjernede dronningen.

Næste dag var det en herre, der bad om et spil, og det var lige noget der passede Anton. Nu skulle der spilles skak! Fem træk, så var Anton færdig. Det var pokkers. Anton var noget rystet. Der måtte være sket en fejl, så de prøvede igen. Fem træk, færdig. Det gentog sig tredje gang. Anton forhørte sig så, hvem det dog var, han havde spillet mod. Det viste sig, at det var den regerende verdensmester, han var oppe imod. Efter den omgang, havde Anton mistet lysten til at spille skak på resten af sejlturen.

Den sidste aften, før de skulle anløbe New York, sejlede de i tæt tåge, og da Kristen gik den sædvanlige aftentur på promenadedækket, kunne han høre tågehornet, men tænkte, at det var da et elendigt brøl, til så stort et skib, næsten ikke mere, end et par danske køer, kunne præstere. Kristen vidste, at tågehornet sad på den forreste skorsten, og gik derhen, for rigtig at høre det bitte brøl. Så brølede hornet. Det var så højt, at Kristen sprang i vejret, og tabte piben af bare forskrækkelse.

Det brøl skulle Anton også opleve. Kristen fandt Anton i salonen, og fik ham med op på dækket, så han kunne høre hornet. Ligesom Kristen, mente han, at det var et elendigt brøl, så Kristen foreslog, at de gik hen foran den forreste skorsten, for bedre at høre. Anton gik intetanende med begge hænder dybt begravet i lommerne, og piben rygende i mundvigen, om på den forreste side af skorstenen. Så brølede den. Antons hænder fløj op af lommerne, og han spænedes som en gal, hen af dækket. Anton svor en bitter hævn, ved første givne lejlighed, efter den forskrækkelse.

På vej op ad Hudson floden, passerede de frihedsgudinden, og de to brødre blev enige om, at det var godt, der ikke fandtes fruentimere i det format.

Så nåede de endelig Amerika, og hvad de oplevede der, er ikke så interessant, så det har Kristen forskånet os for.

Eli Christensen, Gjerlev - 2020.

Queen Elizabeth var et britisk oceanskib, opkaldt efter den engelske dronning. Det var det største passagerskib, der hidtil var søsat.

Skibet var 314 meter langt og 82.998 bruttoregister-ton stort. Skibet løb af stablen i 1940 og blev brugt som troppetransportskib under 2. verdenskrig. Under "Cunard Line" et britisk-amerikansk rederi, indgik det i regulær transatlantisk rutefart i 1946.

I 1968 blev skibet taget ud af drift og solgt med henblik på at blive indrettet til universitet. Skibet blev dog ødelagt ved en brand i havnen i Hong Kong, den 9. januar 1972.

Kilde: Wikipedia

Regnskab 1/10-2019 - 30/09-2020

	indtægter	udgifter
kontant	1.632,50	
bank indestående	14.325,36	
saldo 01 okt 2019	15.957,86	
kontingent & gaver	21.920,00	
salg af foto-kopier og bøger	863,50	
Tilskud fra kommunen, egenbetaling	38.600,00	
indsat i banken		1.000,00
Generalforsamling & foredrag		2.658,50
Arsskrift & porto		7.855,00
Drift & diverse		12.481,03
Kursus & kørsel		2.592,00
Mobilpay gebyr		545,21
Materiel & Kontorartikler		27.887,86
Abonnementer & SLA		5.378,50
	61.383,50	59.398,10
kontant	576,00	
bank indestående	17.367,26	
saldo 30 sep 2020	77.341,36	
	17.943,26	77.341,36

Regnskabet er revideret d. 8/10-2020

af: Bent Ollathiesen
 Herlev Skjold

